

Од издаваштва

Схиигуманија Марија (у свету Лидија Николајевна Дохторов 1896-1978.) је изузетна руска подвижница побожности XX века, настојатељица манастира преподобне Параскеве-Петке у Бугарској. Њена судбина је била необична. Рођена је у Кијеву у благочестивој племићкој породици, васпитавана је у складу с традицијама старе руске културе. Од раног детињства у њој се уочавала тежња ка духовном животу, чврстина и племенитост карактера. Њене благочестиве тежње нису се измениле у годинама школовања на Московском универзитету, и још тада се њен живот могао назвати подвижничким.

Након бољшевичког преврата она је, као и многи други Руси, била принуђена да напусти Русију како би се избавила од прогона безаконе власти. Многа искушења је морала да искуси у овом периоду свог живота, који и сама у својим успоменама назива «годинама туђиновања». У свим догађајима може се видети жив пример вођства Божијег Промисла.

Кад се обрела у Србији примила је монаштво и у борби с искушењима узростала духовно, у сопственом искуству је осетила духовну борбу и постала способна да овој борби учи и ближње.

1954. године заједно с духовно блиским руским монахињама долази у запуштени манастир преподобне Параскеве-Петке у близини Софије и трудом сестара полуразрушена обитељ бива обновљена. Овде се схиигуманија Марија подвизавала до свог блаженог упокојења 1978. године.

Аутор ове књиге је епископ Макарипољски Гаврило (Динев) који је шест година био духовно чедо схиигуманије Марије, од чега је пет година, почевши од 1973. године живео у манастиру преподобне Параскеве-Петке чији је данас старешина. У животопис схиигуманије Марије укључио је њене аутобиографске записе под називом «Године туђиновања». У прилогу уз књигу наводе се њена писма упућена епископу Левкијском Партенију, с којим су је спајале тесне везе духовног пријатељства.

Предговор

Ова књига говори о животном подвигу монахиње руског порекла, чији је земаљски пут протекао далеко од њене домовине – Русије, али је протицао по заветима и традицији руског православног монаштва. Схиигуманија Марија је по пореклу и васпитању била из световне средине, а нашла је своје духовно призивање у манастирима Румуније, Југославије и Албаније, и окончала је дане свог живота у Бугарској, окупивши у скиту преподобне Параскеве-Петке у близини Софије многобројну руску обитељ. Овде јој је добро дошло оно духовно богатство, које је подвижничким животом стекла у годинама туђиновања, следећи аскетске завете древних и нових подвижника благочестивости.

У раду на овој књизи прибегавао сам драгоценом искуству општења с матером које сам стекао у току шест година, проведених под њеним духовним руководством. Од тада па све до данас непрекидно осећам и спознајем благотворни утицај њеног наставништва. Ова животна школа довела ме је у Московску Духовну Академију. Овде ми је под руководством мог научног руковође митрополита Волоколамског и Јурјевског Питирима оно што је мати уткала у мене помогло да проширим своја знања, подстакло ме је на дубље проучавање искуства руског подвижништва. На велику срећу, на располагању су ми били рукописни и штампани извори који говоре о руским подвижницима благочестивости.

Али, зар није безумље писати о светима? Јер наше мисли нису њихове мисли. У Апокалипси је о светим угодницима Божјим речено да они поју нову песму пред престолом и пред четири животиње и старцем; и нико није могао да научи ову песму осим сто четрдесет четири хиљаде, сабраних од земље. То су... девственици... који прате Јагње куд год да крене. Они су искупљени од људи као првенци Богу и Агнецу, и у њиховим устима нема лукавства; они су непорочни пред престолом Божјим... то су они који су дошли од велике туге; они су омили одећу своју и убелили одежду своју крвљу Јагњета... Они више неће бити ни гладни, ни жедни, и неће их палити сунце и никаква врелина (Откр. 14, 3-5; 7, 14, 16). По мом мишљењу ове речи Анђела се у извесној мери односе и на мати схиигуманију Марију.

У овој душекорисној књизи потрудио сам се да пружим побожном читаоцу све што се код мене сачувало од онога што је подвижница написала (много је, нажалост, и изгубљено) и само сам мало и најнужније допунио нечим својим како својом немоћном речју не бих умањио величину њеног подвига и блистање њене изузетно чисте душе. Данас ми је веома жао што за време свог послушања код мати Марије нисам водио дневник записујући њене душекорисне и богомудре поуке и савете.

Изражавам дубоку захвалност издаваштву Лавре надајући се да ће, пошто ова књига угледа светлост дана, стећи ватрену молитвеницу пред престолом Божјим.

И на крају да кажем: могло би се још много написати о подвизима схиигуманије Марије, о чистоти њене душе, богонадахутости расуђивања, пожртвованости, ватреној љубави према Богу и људима, али... авај, многи од оних који су живели под њеним духовним руководством већ су напустили овај свет, а ја сам учинио колико сам могао.

Гаврило, епископ Макариопољски

У родитељском дому

Схиигуманија Марија (у свету Лидија Николајевна Дохторов, која је на постригу ово име добила у част свете равноапостолне Марије Магдалине) рођена је 1896. године у Кијеву у средње имућној породици интелектуалаца. У њиховој кући било је уобичајено да се деца васпитавају у нарочитој строгости, при чему су навикавана на послушање, скромност и марљивост. Тако се старица сећала како јој једном приликом два сата нису дозволили да устане са столице: требало је да поједе ровито јаје, а она није хтела. Слаткиши се деци нису давали до четири сата поподне иако је у кући различитих послastiца било у изобиљу. За васпитавање и обучавања деце биле су позване гувернанте. Ни случајно им није било дозвољено да дирају новац: одрасли су сами куповали оно што је било потребно и трудили су се да не навикавају децу на презрени метал.

Лида је расла као врло живахна девојчица. Сви су је волели. Од детињства је показивала ревност према Цркви и вери у Бога. Једном се догодило следеће: већ је лежала у кревету, а у суседној соби су родитељи разговарали с гостима и неко од њих је рекао: «А можда Анђела уопште нема.» - Други се сложио: «Можда стварно нема.» Девојчица је изашла у спаваћници, застала је на прагу гостинске собе и рекла ватрено, од свег срца: «Знам да Анђели постоје!»

Веома рано је измолила да јој дају посебну собу, трудила се да се снађе без помоћи послуге и сама је себе опслуживала. Једном приликом је певајући неку песмицу сметала оцу да ради. Он ју је на крају неколико пута ударио. Касније ју је мучила савест што је наљутила оца, што је поступила тако рђаво. Наравно, молила је за опроштај. Овај случај показује да се код ње већ у раној младости пробудила склоност ка самопрекоревачу и да је почела борба с немоћима. Једном приликом је пас растргао играчку-медведића и девојчица је љутито бацила пса тако да је он пао на под и јако се ударио. Чак и у старости мати се овог догађаја сећала као великог греха.

Девојчица је веома волела да помаже послуги. Устајала је рано, док су родитељи још спавали, прала судове, сређивала собе. Једном је једна млада собарица дотрчала код ње и горко заплакала тражећи од ње утеху. Тако се послуга односила према младој газдарици осећајући да је она воли као рођене у Христу нимало се не гордећи због свог положаја.

Лида се бавила спортом: пливањем и јахањем. Много је читала, често до касно у ноћ. Учила је код куће и у интернату. Била је милостива не само према људима, већ и према животињама, хранила је псе на споредном улазу и кад је ишла у шетњу они су је пратили, придруживали су им се и туђи пси. Неки људи који су је познавали примећујући њену склоност ка самоћи говорили су да ће девојчица бити монахиња.

У младости се веома озбиљно разболела, почела је да пљује крв и мајка ју је одвела у бању на Алпима. Тамо је с терасе гледала болесну баку у кући преко пута и размишљала: «Зар ћу и ја исто тако целог живота да лежим и да се лечим?» И тада је донела чврсту одлуку: «Колико да живим нека живим, али телу свом нећу угађати и ако некоме треба да служим, онда је то само Бог.» Написала је песмицу:

Срце моје, срце моје,
Срце моје крвари,
С животом се растаје,
И смеје му се.

Доктори су говорили да треба стално да се лечи и да живи у бањама како се болест не би враћала, али се ова болест по милости Божијој више није понављала.

Док је Лидија била у интернату родитељи су се бринули за то да јој се сваки дан доноси флаша павлаке, али ју је она увек давала другарицама иако је веома волела павлаку. Једном приликом ју је директорка пролазећи с веома важном гошћом окарактерисала као одликашицу и врло скромну ученицу. Међутим, Лида је искрено признала: «Опростите, ја имам тројку,» подсетивши на неку случајну оцену. У ствари, заиста је била одликашица. Девојчица је од детињства веома волела истину и искреност.

Јако је волела руски народ. И премда је одлично говорила француски негодовала је због тога што се у вишим слојевима друштва занемарује руски језик и трудила се да говори само на руском.

Једном је дошавши кући на летњи распуст уганула ногу и није могла да хода. Вршњаци, који су је обично звали на јахање, пливање или у шетњу видећи да ствари тако стоје оставише је на миру. Око два месеца је живела у осамљености и благодарила Богу за несрећни случај који јој је помогао да се удуби у духовни живот.

Била је веома талентована за науку и уметност, одлично је свирала клавир. Сви су јој предсказивали сјајну будућност. Многима се допадала. Међутим, Лида је дубоко у души скривала намеру да се никада не удаје и да се у потпуности посвети Богу.

Припрема за подвижништво

Од ране младости је почела да се припрема за духовни живот. Прво је престала да једе месо, затим слатко и на крају и кувану храну: «Без благодати Божије,» причала ми је касније, «није било могуће да се одупрем, да се уздржим, кад седећи с родитељима за столом на којем су била постављена раскошна јела нисам дозвољавала себи да окусим било шта осим свежег купуса, шаргарепе и томе сличног.»

Кад је дошло време да се упише на факултет Лидија Дохторов се упутила у престоницу и била је примљена на историјско-филолошки факултет Московског универзитета. Подвижнички живот се настављао. Никаких познанстава. Јела је врло мало и то сирову храну. Ујутру је пешке ишла на универзитет – пет километара. Затим – у библиотеку, а увече – поново пешке кући. Значи, двадесет километара на дан с Исусовом молитвом или духовним размишљањима. «Понекад се,» сећала се, «вратим уморна, седнем да учим, а предмет је озбиљан, захтева умни напор. Спава ми се. Тада кажем себи: «Хоћеш телу да служиш? Е па, иди тамо и тамо!» и идем пешке на други крај града, дешавало се и по мразу. Враћала сам се тек ноћу и почињала да учим, тако сам се не на живот, већ на смрт борила са сном док нисам у потпуности овладала собом.»

Једном се на универзитету одржавао отворени семинар о неком озбиљном философском питању. Један од студената је написао реферат и свако ко је желео могао је да каже своје мишљење. Неки су наступили. Лидија се није сложила с неким закључцима и подигла је руку. Изгледала је као девојчица и професор се видевши њену намеру да започне спор, угризао за усну да не би почео да се смеје. Међутим, она је дубоко анализирао реферат и тако је сјајно опонирала да више никоме није било до смеха. Подносилац реферата је оповргао многа мишљења осим мишљења студенткиње Дохторов.

Није подносила светску испразност. Облачила се врло скромно, намерно је излагала лице сунцу да би поцрнело и изгубило своју нежну боју. Уписала се у друштво за заштиту животиња. За време Првог светског рата на сопствену иницијативу је завршила медицински курс и добровољно неговала рањенике у болници.

Дошло је време кад је Лидија Дохторов решила да напусти свет како би се у потпуности посветила Богу, али је сматрала да још није спремна за подвиг мучеништва који ју је чека у Русији после октобарског преврата. Наредни период називала је годинама туђиновања и о свему што јој је пало у удео да тада преживи испричала је у својим успоменама.

Године туђиновања¹

Његовом Преосвештенству епископу Партенију.²

Приступам овом делу са страхом и плачем. Плашим се да својим безбројним гресима не додам још један грех прекорачивши границе скромности. Зар није безумље писати о себи? Осим тога, треба увек да плачем због своје грешне душе, а молитва не трпи да у уму и срцу буде било шта што је одвлачи од тражења и созерцавања вољеног Спаситеља. Међутим, такође се плашим да не испуним послушања које ми је дало Ваше Преосвештенство.

Вашој у Христу вољеној и драгоцену души поклањам овај труд, због чега молим за Ваше свете молитве.

Схиигуманија Марија
15/28. јануар 1958. године

Парабродом до Солуна.³ Божић 1918. године. Имам двадесет две године. На бденију сам у Покровском манастиру. Благодат Божија је испунила моју душу. Анђеоска сладост и света радост су испуниле моје срце. Кад сам се вратила кући у изнемоглости сам седела неколико сати. Никоје ништа нисам рекла, то је тајна моје душе: одлучила сам да посветим себе Господу и да Му служим!

Околности су биле такве да нисам могла да отпутујем у Москву да завршим школовање (четири године сам студирала на историјско-филолошком факултету, остала ми је још једна година). Родитељи су одлучили да ме пошаљу у Рим, где је живела моја тетка како бих завршила школовање и усавршила језике. У Кијеву је била аустријска власт. Издали су ми пасош. У италијанском конзулату сам добила визу. Са собом сам понела само мало ствари и новца и упутила се у Одесу. Све се уредило тако да родитељи који су ме волели нису знали да сам заувек отишла од куће.

У Одеси су на власт дошли Французи. Да бих отпутовала у иностранство била ми је потребна виза коју су одбили да ми дају. Нисам знала шта да радим, али сам морала да отпутујем. Кренула сам у цркву и почела да се молим Господу. Кад сам излазила случајно сам чула разговор. Један човек је говорио другом: «Сутра у десет сати ујутру пароброд «Атон» креће за Солун.» Отишла сам да се распитам под каквим условима се може отпутовати овим паробродом. Рекли су ми: «Карте су одавно распродате, али има још један брод – за двадесет дана. Донесите пасош са француском визом и купите карту.» Нисам знала како да поступим, али је било могуће да и даље останем у Русији.

Молила сам се Господу и молила сам Га да ми укаже пут.

Следећег јутра сам отишла до пристаништа. «Господе, Теби је све могуће,» помолила сам се из дубине душе у мислима, па се попех на палубу. Стојим с малом торбом. Одједном поче општа пометња. Кажу, нека жена-бољшевик је доспела на брод, свуда је траже и сигурно ће је стрељати (Французи су се тада трудили да спрече улазак бољшевика у Европу). Уплашила сам се. Више нисам могла да изађем на обалу. Тада сам се ватрено обратила Спаситељу као да ми се огњена стрела из дубине срца узнела увис: «Господе, Теби је све могуће, спаси ме!» И Господ је услишио моју молитву. Потпуно

¹ Ова глава представља успомене схиигуманије Марије које су написане по благослову Левкијског епископа Партенија.

² Партеније, епископ Левкијски (упок. 2. марта 1982. године). Кад су се обреле у Бугарској руске монахиње су се упознале с владиком, о чему се говори у даљем излагању и он се трудио да им у свему помаже. Са временом је епископ Партеније постао духовни отац схиигуманије Марије. – прим. ред.

³ Редакција је била слободна да успомене схиигуманије Марије допуни поднасловима.

умирена ушла сам у кабину другог разреда и села. Параброд је убрзо отпловио из луке. У кабини су била два лежаја, на другом је била Францускиња-учитељица, враћала се из Русије у домовину. Долази провера – руски помоћник капетана и француски официр: «Ваше карте и пасош». Погледали су документа моје цимерке, окренули се и отишли. У том тренутку Францускиња поче да виче за њима: «Нисте проверили ову путницу!» Они на њене речи не обратише никакву пажњу. А нешто касније свраћа руски официр и каже: «Изгледа да ви путујете уместо моје жене. Она се пред полазак разболела и сад сам, ето, хтео да знам коме су продали њену карту.» Напетом сам ћутала и запањено се захваљивала Господу. На параброду има много кабина. Ко ме је довео на једино слободно место? Да ли се жена официра случајно разболела?

Два дана касније у Констанци⁴ (тамо смо стајали четири дана) сишла сам на обалу и пожурила у цркву. После литургије се враћам на брод, силазим у кабину, а у сусрет ми иду два француска официра: «Ваш пасош и карта?» Молећи се Господу правила сам се да их тражим у торби. Очигледно им је досадило да чекају и убрзо су отишли. Заблагодарих Спаситељу.

Тих дана сам постила: јела сам само суве смокве којих сам понела мало, молила сам се лежећи на кревету или сам шетала палубом, ватрено преклињала Господа да ме спаси. Десет дана касније брод се приближио Солуну. Последња провера: француски официри свима узимају карте и пасоше. И од мене траже документа. Изненада један од људи који врше проверу хвата другог за руку и каже му на француском: «Шта ти је? Већ смо узели од ње пасош и карту, то је путница првог разреда.» Одлазе од мене с поштовањем. И поново од свег срца благодарим Господу.

Напуштамо брод. Сви иду на царину где се прегледају ствари, враћају пасоши и издају потврде на основу којих пуштају људе у град. На капији граничара стоји војник који прима потврде и дозвољава пролазак. Не идем на царину него право – на капију. Последње искушење. Моја молитва је ватрена: «Госпode, спаси!» Приближавам се рампи. У том тренутку велики камион јури путем и капљице блата падају војнику на лице. Док трља очи тихо отварам капију и излазим у град.

Како да изразим речима, како да опишем каквом захвалношћу се испунила моја душа? Кренула сам у цркву светог великомученика Димитрија Солунског и почела да се молим Господу. Била сам радосна. Осећала сам необичну блискост Бога Који ме чује. На души ми је било лако и светло, душа ми је била захвална.

Атина. Следећег јутра сам допутовала у Атину. Отишла сам у руску цркву. Тамо ми се веома свидела једна фреска с изображењем светог Јована Богослова којем сам се дуго молила. Кад сам изашла из храма жена црквеног стражара (Рускиња, а он је био Грк) сазнавши да сам управо допутовала рече: «Ван града имамо викендицу у којој нико не живи, ако хоћете, можете тамо да станујете, - ево вам кључеви.» Захваљивала сам се Богу.

То је била кућа на пет километара од цркве, с две собе, баштицом и бунарем. Ту сам се настанила. Домаћица је била задовољна што неко пази на кућу. После извесног времена упутила сам се у руску амбасаду и предала молбу за визу за Рим, требало је да одем код тетке. Пасош ми није био одговарајући: у њему није било визе за Француску. После неколико дана зову ме да дођем у руски конзулат и кажу: «Видите, десила нам се једна непријатност! Испоставило се да је секретар варалица, украо је сва документа, укључујући и Ваш пасош и отишао у Америку. Али, немојте да бринете, реците нам све своје податке и издаћемо Вам нови.» Издали су ми нансеновски пасош.⁵

У Атини сам живела пет месеци док нисам добила визу за Рим. Време сам проводила као и обично: ујутру сам после молитве одлазила у шетњу, чекала излазак сунца, што сам посебно волела и препуштала се размишљању. После тога сам ишла у цркву; у повратку сам се трудила да све добро осмислим. Затим сам, пошто бих појела

⁴ Констанца је лука у Румунији на Црном мору.

⁵ «Нансеновски пасоши» су привремена документа за идентификацију личности које је на иницијативу Ф.Нансена увела Лига Нација уместо пасоша за апатриде (лица без држављанства) и избеглице.

мало воћа и хлеба, читала, радила у башти и поново ишла да разгледам град и околину. Упознала сам се са свим споменицима културе. Волела сам уметност, много година сам је проучавала и чак сам се једно време спремала да се тиме озбиљно бавим. У Атини сам себи пустила на вољу да се заситим оним што ме је занимало. Међутим, са временом је сву љубав мог срца обузела Црква. Гледала сам уметничка дела, дивила сам им се, али је све то било већ далеко од мене. У руској цркви је служио архиепископ Сергије. Он ми због нечега није уливао поверење (и то није било случајно, касније је примио католицизам). Једном је на исповести почео да ме испитује о неким споредним стварима. Нисам хтела то да му испричам и почела сам да причам нешто друго, а после ме је мучила савест што сам на исповести рекла неистину. Одлучила сам да првом приликом овај грех изгладим још једном исповешћу.

Рим-Фиренца. На крају сам добила визу и кренула за Рим. То је било после Вазнесења. Наш брод је свратио у Напуљ где сам провела три дана, обишла сам Помпеју, а даље ми је предстојало да идем до Рима.

Моја тетка-Римљанка била је удата за Италијана, чиновника високог ранга, значи – светски живот, раскош. У сусрет ми је изашло двоје деце обучених као манекени. Тетка – светска дама – почела је да диже узбуну због мог доласка. Кад сам се мало одморилa рекох да сам заборавила неке ствари, отишла сам и више се нисам вратила у ту кућу. Моја душа, која је имала за циљ да се посвети Христу није могла да издржи овакво окружење. Нисам знала шта ћу да радим и куда да идем, али сам схватила да код тетке нећу остати, да светски живот који ме овде очекује не одговара горењу духа којим је било испуњено моје срце.

Пронашла сам руску амбасаду и поднела молбу за визу за путовање у Француску. У то време још није било избеглица. Амбасадор ме је упознао са својом женом, понудили су ми собу у својим апартманима. Тамо сам становала десет дана. Трудила сам се да о себи ништа не говорим. Пошто сам обишла Рим отишла сам на Ривијеру где сам у једном скромном насељу на обали мора изнајмила смештај и настанила се у очекивању визе. Зашто сам решила да отпугујем у Француску? Пре него што се коначно удаљим од света хтела сам још једном да проверим себе пошто неко време проведем у Паризу: да неће можда превагнути моје интересовање за науку и уметност? У дубини душе сам схватала да је с прошлошћу већ завршено и да ме очекује нешто ново, али сам ипак хтела да испитам себе. У ово време почетна благодат Божија се изобилно и штедро изливала на мене.

Љубав моје душе је била Црква. У цркви сам добијала просвећење, неизрециву радост. Чиста, света осећања и мисли вукли су ме у духовни свет. Господ Ми се у то време откривао као Дух Истине. Мој ум, који је захваљујући бављењу философијом и логиком навикао на јасно мишљење захтевао је да све осмислим и у новој фази. Имајући у срцу благо вере и унутрашњу сигурност у благи Божански Промисао мој ум је морао све да усклади. Време сам расподелила на следећи начин: ујутру, пошто се помолим, ишла сам да дочекам излазак сунца на обали мора или у планину и размишљала. Мој разум је обављао огроман посао на поновном оцењивању свега. Господ је просвећивао мисли. Радост спознаје истине давала је крила мојој души. Читала сам Јеванђеље и погружавала се у, у то време омиљену књигу апостолских посланица. У то време ми је за јело било довољно воће и мала количина хлеба. Нисам се ни са ким дружила и ни са ким се нисам упознавала.

Прошла су два месеца, а затим сам се настанила у Фиренци где сам живела још два месеца. Свакодневно сам обилазила музеје и наставила да живим истим животом: у граду – у апсолутној самоћи. У Фиренци се налази предивна руска црква која је саграђена у истом стилу као црква у Софији. Суботом се служило бденије, недељом и о празницима – литургија.

На Крстовдан (литургија је почињала у десет сати) сам кренула у цркву. Гледам: на градској капији је било већ једанаест. Од жалости сам изгубила дах, потекоше ми сузе.

Никада нећу заборавити ту жалост, изгледало ми је да сам изгубила нешто неизрециво драгоцено. Потрчах колико ме ноге носе. Испоставило се да је још рано, да сат није био тачан. Управо тада сам схватила колико волим Цркву.

Родитеља и куће се никада нисам сећала. Чак се нисам ни молила за своје. Говорила сам: «Господе, Ти знаш зашто.» Плашила сам се, због ревносне љубави према Христу, плашила сам се пристрасности и чежње. Тек после две године сам почела да се молим за ближње. После Крстовдана ми је саопштено да је мој захтев за француску визу одбијен (требало је да наведем код кога путујем). Новац који сам понела од куће се потрошио. Шта ми је преостало да радим? Више нисам имала чиме да плаћам собу, нисам више имала за шта да купујем воће. Узела сам своју торбицу и напустила Фиренцу.

Пешке за Париз. Одлучила сам да у Париз кренем пешке, као сиромашна путница-ходочасница. Себе сам називала *pilgrimma*, коначила сам где ми Бог да, јела сам хлеб и воће, давали су ми их људи које сам молила да код њих преноћим. После две недеље (кроз Ђенову) стигла сам у Сан-Ремо на граници с Француском. Разгледала сам околину. Требало је да се крећем на запад. Изашла сам из града, видим реку и високу планину покривену жбуњем, прегазих реку и почех да се пењем на планину. Нисам нашла пут, пробијала сам се кроз шибље, нагиб је био прилично стрм. Пентрала сам се цео дан, пред вече сам осетила јаку жеђ и глад: још ништа нисам јела. У изнемоглости сам села да предахнем. Одједном видим стазу, а поред ње – велики грозд грозђа. Заблагодарих Господу и поједох га. Поче да пада кишица, спустио се мрак. Још сам мало лутала: ништа се не види. Код неког дрвета нађох у сноп сакупљене кукурузне стабљике и лишће. Сместих се испод дрвета. Пружих руку, напилах смокве на његовим гранама, поједох смокве, па се склупчах поред снопа и мирно заспах. Осећала сам се као под кровом очинске куће.

Ујутру сам, помоливши се, кренула даље. Недалеко је био тор за овце. Ишла сам узбрдо, у планину. Прошла сам поред неког насеља, дали су ми парче хлеба. Даље је почињала ненастањена зона, велика шума. Стално сам насумице ишла ка западу. На крају се шума завршила, испред мене се указао врх планине. Кад сам му се приближила спопаде ме ужас: то је била литица. Испод ње се протезао пут, простирало се море, видела се Ница. Међутим, између мене и пута је била непролазна литица, која се спуштала на доле. Помолила сам се: «Господе, Теби је све могуће.» Почела сам да се спуштам окренувши се лицем према стени. Вртоглава висина. Прстима се хватам за камење, ногом тражим испуст. Тада је сишао облак и покрио све. Уз помоћ Божију ипак сам се спустила доле, заблагодарих Господу. На путу су стубови с француским називима. До Нице је остало десет-дванаест километара. Увече сам била у граду. Питам првог пролазника да не зна случајно ту и ту руску породицу (адресу су ми дали у Италији). Испоставило се да је и он Рус. Кад је сазнао да сам управо «допутовала» (тако сам му рекла) понудио ми је да преспавам код њега. «Ја ћу,» каже, «да преноћим код друга, а Ви ћете се одморити, па ћете сутра отићи код својих познаника. Мислим, да живе далеко и сад је већ касно.» Заблагодаривши Господу кренула сам код свог доброчинитеља. Он ми је скувао чај и отишао је. Ујутру је дошао и показао ми пут.

Глава породице коју сам тражила радио је као управник имања код једног француског грофа на пет километара од Нице. На крају сам дошла до својих земљака. Дочекале су ме његова жена и кћерка. Испоставило се да су саме: «Муж сад није код куће, гроф је с породицом већ отпутовао у Париз и биће нам драго ако будете неко време живели код нас.» Рекла сам да желим да се одморим три дана. То је био раскошан парк у стилу Луја XIV у великом, прелепом дворишту. Одвели су ме у дворач, спремили собу. Све је било задивљујуће: плави зидови од моареа, кревет испод балдахина, свилени прекривачи, тераса која је гледала на парк. Кад су сазнали да једем воће донели су ми у кристалној чинији грозђе, брескве, а донесоше и хлеб. Оставише кључеве рекавши да ако желим могу све да разгледам и да се окупам. Заблагодарих Господу дивећи се Промислу Божијем. Кад сам заспала под балдахиним осећала сам се под истим оним очинским

кровом као и дан раније – у кукурузном снопу под кишом. Одмарала сам се. Душа ми је била пуна осећања захвалности према Господу. Била сам радосна, било ми је топло и лако, као да ми је сва земља родни дом. Осећала сам мир у срцу и духовну просвећеност.

Два дана касније био је празник Покрова Пресвете Богородице. Причестила сам се у руској цркви у Ници. Кад сам се већ спремала да кренем људи који су дошли на богослужење, пошто су сазнали да немам новца за пут, замолише ме да Христа ради примим од њих помоћ. Осим тога, дали су ми адресу где бих могла неколико дана да станујем док се не снађем. О себи ништа никоме нисам говорила. Рекла сам да сам дошла да наставим школовање. После Покрова дошла сам до Париза. Неко време сам живела на адреси коју су ми дали, код једне жене док ми она није рекла: «Сутра се из викендице враћају људи који живе у овој кући и више не можете ту да останете.» Морала сам да идем. Лутала сам по граду до изнемоглости, одмарала се на клупи у парку, молила се Господу. У руској цркви је богослужење као у Фиренци: литургија је само недељом и празником и уочи тога – бденије. Једном сам дошла у цркву. Уморна, одмарам се. Прилази ми жена црквеног стражара, Рускиња, пита где сам се сместила. Кажем да сам недавно допутовала и да немам собу. Питала је где ручам. По Промислу, пошто ништа никада не говорим о себи, признадох да ми што се тиче ручка није тешко, пошто једем само воће, али ми је без собе, наравно, тешко. Следећег дана, после службе ова жена ме зове да дођем и каже: «Радујте се, има једна соба за Вас.» И прича ми о својој другарици која поправља зубе код једног француског лекара, изванредног човека, који осим тога не једе месо. Моја познаница рече: «Шта има чудно што не једе месо, ево код нас има једна млада Рускиња која не једе ништа осим воћа, али сирота, још нема собу.» Њена пријатељица му је испричала о мени. Он јој рече: «Имам на тавану једну слободну собу, могу бесплатно да јој понудим.» Жена ми је предала адресу. Заблагодарих Господу.

Пронашла сам лекара. Он ми пружајући кључеве рече: «Само под једним условом – нико не сме да долази код Вас, јер се ове собе не издају.» Обећала сам. То је била велика петоспратница у центру града. Сваки стан је на тавану имао собу за ствари (вешерницу), ту је била и вода, славина, и нико није живео. Доктор је ради мене испразнио собу. Били су припремљени кревет, сто, столица, на столу кутија са смоквама, пећи није било – струја. Доктора више нисам видела. Сместила сам се и заблагодарила Господу, јер је у Паризу било готово немогуће наћи собу.

Међутим, више нисам имала за шта да купујем воће. Много сам се молила. У цркви сам се срела с И.Т. с којим сам се упознала у Атини, где је чекао визу за Француску да би отпутовао код свог брата, познатог уметника. То је био побожан, образован господин година отприлике као мој отац. Морао је да напусти Русију, а породица му је остала тамо. Понекад смо разговарали и он се према мени односио с необичним поштовањем. Једном ми је рекао: «Казаћу Вам нешто важно: Бог ми је рекао да морам да Вам помогнем. Примите ово као од Господа.» И даде ми коверат с новцем. Све је било у том духу да сам то прихватила као Промисао Божији и пристала да примим. Овај новац ми је био довољан да имам за воће док сам живела у Паризу. Господ ми је даровао све што ми је било потребно. Од свег срца сам благодарила Богу.

Моје време је било испуњено духовним радом: молила сам се, читала, размишљала. У дубини душе примала сам светлост вере, ова светлост ме је учила свему. Уколико би се десило да поједем више воћа него што треба, радост је бледела и ја сам туговала. Постепено сам научила да једем толико да не изгубим снагу и да ми храна коју унесем у организам не помрачује радост душе. Ум такође није смео ничим да се расејава, јер је иначе радост нестајала. Сва пажња и мисли су били усмерени на поуку коју је откривало унутрашње благо вере. Овај труд је био велик и одузимао ми је све умне силе. Ако би ме привукло нешто друго нисам осећала живот у себи и обузела би ме велика жалост. Схватила сам да више не могу да се бавим било чим другим. Наука, уметност и учење језика више нису били за мене. И.Т. је предлагао да ме упозна с породицом свог брата у

коју су долазили људи од уметности, научници, спремао се да ме уведе у њихов круг, али сам одбила.

У Паризу сам све време ћутала, само би ме суботом и недељом после службе у цркви И.Т. обавезно пратио до врата куће у којој сам живела (од цркве до куће има четири километра, увек сам ишла пешке). Ни са ким другим се нисам виђала. После молитава сам размишљала, често шетајући по граду и околини. Улице ми нису сметале да се усредсредим и удубим у себе. Доводила сам своју мисао до јасности, налазила у срцу потврду за своје закључке и стицала мир. Једном ме је обузело неко тешко осећање и почело је да ме притиска. Размишљам: све је наводно јасно, али овај притисак не пролази. У недоумици и жалости настављам да се молим Господу и неком тајанственом, неизрецивом изменом у срцу – неким отопљењем – спознајем Господа као Милосрдног. До сада је срце Господа најчешће спознавало као Истину. Од тада је у мени постепено почела да расте потреба и жеља да се дуже молим.

После Божића сам се разболела. Било ми је страшно да паднем у постељу, јер није имао ко да ме негује. С тешкоћом сам устајала и одлазила у парк (око пет километара), тамо сам седела на клупици и јела своје јабуке. Враћајући се кући без снаге молила сам се за све људе, да ми њих ради Господ помогне да дођем до своје собе. Ово је трајало две недеље. Не знам каква ме је то болест обузела: с јаким кашљем, с грчевима и температуром.

Наступио је Велики пост. Постила сам и припремала се за исповест. Требало је да изгладим свој грех из Атине: било ме је срамота што сам на исповести рекла неистину. Помисао ми је сугерисала да то, наводно, није грешно, пошто је било неопходно и остало, али је савест захтевала очишћење и приморавала сам себе да се супротставим упорној помисли. Кад сам на крају на исповести рекла све до краја необичан талас благодати је испунио моју душу, толико јак да ми је одузео дах. Свештеник се зачудио мом стању и прочитао ми је разрешну молитву. Морала сам да ходам неко време око цркве по дворишту. Нисам могла да примим у себе сву благодатну радост која ме је испунила.

Господ је привлачио моју душу Својом благошћу. Црквене службе су ми давале неизрециву утеху и просветљење. Душа ми је била у потпуности обузета љубављу према храму. Читаве седмице сам једва чекала да дође недеља да могу да идем на богослужење. Била сам у свим музејима и на изложбама по неколико пута, посећивала сам концерте, али све то, као и факултет, ми више није било потребно. У Паризу сам живела као у пустињи. Пошто сам тако испитала себе схватила сам: свет није за мене, ни ја нисам за свет. Осим тога, осетила сам да не могу да живим у земљи која није православна. Било ми је неопходно да будем међу православцима и да живим црквеним животом, почела сам да се молим милосрдном Господу за то.

Наступио је Васкрс. Ишла сам на јутрење и на литургију. И.Т. ме је пратио до кућних врата. Било је пет сати ујутру. Дошла сам у своју собу, села на столицу и седела до два сата, не у опијености, али с душом препуном небеске радости. Сетила сам се да треба да се омрсим. Имала сам једно сирово јаје. Појела сам га и кренула на вечерњу. Молила сам Господа да ми укаже пут: «Господе, Теби је све могуће: не могу без православног окружења.» Тада сам решила да пешке кренем за Србију. После Светле седмице сам се опростила од И.Т. и отишла

Код светитеља Николаја. У мени се појавила жеља да пре него што дођем до Србије одем у Бари, да се поклоним светим моштима светитеља Николаја Мирликијског и да измолим од њега помоћ и благослов за даљи животни пут.

Шта могу да кажем у похвалу туђиновања кад човек савладава растојање на крилима вере? Шта је блаженије од сиромаштва Христа ради? Имала сам Бога за Оца. Господ је био мој покровитељ и нисам имала брига. Пролазила сам кроз градове и села. Све условности су пале. Често бих седела негде на степеницама зграде, посматрала околину и славословила Бога Који ме је извео из тамнице света, притом сам осећала радост, окрилаћеност мисли и благодарност.

Од Париза сам тридесет дана ишла до Нице. Ноћила сам код разних људи, јела воће и хлеб. Милост Господња ме је окруживала. Једном су ми се на ногама појавили огромни пликови и нисам могла да идем даље. Морала сам да преспавам у шуми. Молила сам се милосрдном Господу. Ујутру од рана није остало ни трага. Благодарила сам Спаситељу.

Једном приликом сам замолила неке људе да преноћим у једној кући на крају града. Дали су ми подрум. Била је месечина: гледам: нека двојица почињу да проваљују гвоздене решетке на прозорима. Стојим на вратима, а она нису затворена. Господ није допустио лоповима да виде да врата нису затворена и они су сумануто ломили решетке. Молила сам се, али одједном их је неки шум уплашио и они побегоше. Кренула сам даље. Пут је са две стране био окружен бодљикавом жицом, нисам имала где да се сместим и целе ноћи сам ишла благодарећи Господу. У једном градићу касно увече сам покуцала на нека врата. Изашао је човек и тако ме је шутнуо да сам пала. Устала сам и кренула својим путем. Улица је била слепа и морала сам да се вратим. Гледам: у близини оне злосрећне куће с фењером стоји домаћин који ме је истерао. Почели су да ме моле да свратим код њих. Ушла сам у кућу. Сироти људи нису знали чиме да ме угосте. Троје деце је јело хлеб и млеко, узели су од деце последње, почели да ме госте, затим су ме ставили у кревет и брижно покрили, стално су поправљали покривач да би ми било удобније. Видела сам: на свету постоји само једна сила – а то је кротост. Сличних случајева је било јако много, не могу се сви испричати.

Постепено сам се приближавала Ници. Ево, већ се види град. На обали мора на вратима једне раскошне виле стоји двоје људи, мушкарац и жена. Прилазе ми потпуно неочекивано, ниско се клањају и говоре на француском: «Очекујемо Вас, молимо Вас да дођете код нас.» Зачудих се, али сам решила да свратим. Отварају собу и кажу да су је припремили за мене. «Одморите се мало, а затим свратите код Дарије Ивановне, она Вас чека.» Схватила сам да је то по Промислу. Одморила сам се. Соба је била велика, светла, имала је терасу с погледом на море. После неког времена одведоше ме до Дарије Ивановне. Жена од једно тридесетак година лежала је болесна. Кад ме је угледала заплака се и рече: «Господ ми Вас је послао.» Даље је испричала: «Пала сам у очајање, почела сам да се молим Богу, молила сам Га да ми помогне. Задремала сам и одједном у сну чујем глас: «Ускоро ће путем проћи млада ходочасница, обучена тако и тако (описује моју одећу), позови је, она ће ти помоћи.» Замолила сам домаћине да изађу на пут и чекају док Вас не угледају.» Испричала је своју животну причу. У једанаестој години је остала сироче, неки богаташ ју је узео на васпитање, довео је код себе у Москву. Није био ожењен. Пружио јој је добро образовање и окружио је луксузом. Поштовала га је као оца. Кад је напунила осамнаест година он јој рече: «Сад можемо да се венчамо.» Веома се растужила, али се није усудила да одбије због осећања захвалности према њему. Према њој се опходио учтиво, био је пажљив, али је почео да јој брани да иде у цркву и забранио јој је да се причешћује, а она је била религиозна од детињства. Од тада јој се живот помрачио, много је патила, јер је прошло је шеснаест година откако се није причестила Светим Христовим Тајнама. Настанили су се у Француској, живели су у Паризу. Лети су живели у Ници. Сада се разболела, имала је жељу да се причести, а није смела, плашила се мужа, није знала како да поступи и у очајању се молила Богу. Тих дана је требало да допутује њен муж. Преклињала ме је да останем и да јој помогнем. Помолила сам се Господу за њу. Отишла сам код руског свештеника и замолила га да дође и да причести болесницу. Умирила сам је рекавши да преузимам на себе одговорност пред њеним мужем. Тако се она, исповедивши се, на крају причестила. Одмах је почело да јој бива боље, а муж се због неких послова задржао у Паризу. Четрдесет дана сам живела у засебној соби. Молила сам се за њу и за њеног мужа и свакодневно сам с њом разговарала. Кад је муж дошао поразговарала сам с њим. Није могла да га препозна. Његов гнев је заменила милост, обећао је да је неће спречавати да иде у цркву и да се причешћује.

Још док сам била у Ници одједном у руској цркви видим да је одежа старог протојереја постала као етерска, провидна и сребрна. У току је био Петровски пост.

Исповедила сам се код њега и причестила. Он ми рече: «Слушкињо Божија, твоје место је у манастиру.» С овим речима као да се неки огањ дотакао мог срца и ја осетих да је моје место заиста у манастиру.

Међутим, у међувремену сам наставила свој пут код светитеља Николаја. Изашавши из Нице пред вече сам дошла до Алпа. Ливаде су покошене, сено је сложено у стогове. Сунце залази. Нема никога. Ова лепота ме је освојила и остала сам да ноћим испод стога сена. Молила сам се и моја душа је постала светла. Лепота Божија – и у души и унаколо.

После двадесет дана сам дошла у Венецију. Пут ме је водио кроз Ломбардију⁶ – кроз предивна и дивља места, кроз градове и села. Душа ми је горела од нестрпљиве ватрене жеље да дођем у манастир. У Ници су ми познаници дали адресу неких људи у Венецији. То је био руски гроф са женом Италијанком. У врту, у дворишној кућици су ми дали удобну собу. Остала сам у Венецији десет дана. Тада је почело да ми се дешава неко искушење: за време молитве и после тога сам осећала негде око срца и грла нека сладосна кретања, почела сам да осећам неке мирисе, чула сам звоњаву. Ни у шта од тога нисам имала поверења, али нисам могла да се избавим, нисам знала шта то значи, и молила сам се: «Госпoде, нису ми јасна дејства Твојих сила, Сам ме спаси.»

Кад је гроф сазнао да се спремам да идем пешке у Бари умолио ме је да путујем возом и купио ми је карту. Сложила сам се, јер ми је душа била обузета непрестаном жељом да што пре дођем у манастир. Два дана нисам јела и нисам пила воду како бих се како доликује - у посту, поклонила светим моштима.

Бари. Кад сам допутовала у Бари отишла сам у руску цркву. Локални свештеник је недавно умро, његова попадија и кћерка су живеље у свештеничкој кући. Друга зграда је била за путнике - руске ходочаснике, и у то време је била празна. Попадија рече да после смрти свог баћушке још није свраћала у његов кабинет и замолила ме је да се тамо сместим и да се молим Богу за њега.

У његовој соби сам нашла много светоотачких књига, Житија светих и акатисте. Ујутру се мој пут настављао према католичкој цркви до светитеља Николаја. Пошто сам му се поклонила и пошто сам се поклонила његовим светим моштима (оне су смештене испод иконе) и светитељ ме је даривао. Чинило ми се да је златна река продрла у моје срце. И искушење које ме је мучило одмах прође. У поређењу с благодаћу коју сам добила од светитеља Николаја открила се лаж и прелест оних сласних осећања. Душа их је омрзла и по милости Господњој и светитеља Николаја више се нису враћала.

Молила сам се и молила сам Господа да ми укаже пут. Живела сам у кући свештеника, јела воће. Сваког дана сам ишла да се поклоним моштима светитеља Николаја. Једном сам у соби читала акатист икони Мајке Божије «Скоропослушница», видела сам Њен лик у књизи и пожелела да имам такву икону. Може се рећи да нисам имала ништа: све ствари које сам понела од куће (а било их је мало), оставила сам на једном месту док ми не затребају, али су тамо остале заувек. Управо тада долази попадија, пружа ми икону Мајке Божије «Скоропослушница» и каже: «Она је Вама намењена. Прегледала сам свој веш у комоди, ова икона је лежала на дну фиоке и одједном је испала. Вратила сам је на место, али је поново испала. По трећи пут сам је вратила на место, али је поново испала и ја као да сам осетила у души, као да ми је неко рекао: «Ову икону дај ходочасници Лидији».⁷ С радошћу сам је донела и са захвалношћу завршила читање акатиста.

Прошло је месец дана. Свештеникова удовица ми једном приликом рече: «Није zgodно да и даље живите у соби свештеника, преместите се у зграду за ходочаснике.» То је

⁶ Ломбардија је област у Сврсној Италији.

⁷ Икона је чудотворна. За време пожара (у Југославији) је била у ватри и није изгорела. Од ње се ширио диван миомирис, који не личи ни на какве земаљске мирисе. С овом иконом мати је била сахрањена. – Прим. аут.

било по Промислу. Преселила сам се. Кућа је била огромна, у њу је могло да се смести много ходочасника, притом је била празна. Заузела сам једну собу.

Два дана касније кад сам се вратила од светитеља Николаја, седела сам у соби и читала, душа ми је била испуњена жељом да послужим Господу. Око дванаест још ништа нисам била јела (у то време сам јела два пута дневно – исто оно воће, хлеб и воду; намирнице сам куповала за новац који ми је гроф неприметно дао заједно с картом): Дакле, читам и размишљам како да угодим Господу. Одједном ми у срцу неко јасно каже: «Не бој се.» И у том тренутку се дешава нешто необично. Целу собу су испунили крици и бука. Клекла сам на колена и почела да се молим: «Господе, три дана нећу ни јести ни пити, спаси ме.» Продирући кроз мене, вртећи се око мене, крећући се изнад мене, собу је испунио невидљиви легион демона. Лајали су, викали, играли, звиждали, тресли ваздух и кикотали се незамисливо страшно. Нисам ништа видела, али сам по духу могла да их препознам: одвратно зли, гнусни, мрски, страшно злобни, поседовали су могућност да пролазе кроз мене и да ме додирују. Три дана и три ноћи сам се молила Господу без престанка. Господ ме је укрепио и речима: «Не бој се.» Вера ме је спасавала. Неизречена молба незаштићене, сироте, немоћне душе за помоћ: «Спаси, Господе, поштеди слушкињу Твоју, смилуј се мени немоћној ради имена Твог светог, поштеди, Господе милосрдни,» отприлике тако и томе слично се молила моја душа. После три дана и три ноћи сам се подигла с колена. Отвориле су ми се очи. Може се рећи да сам осетила пакао и небеску помоћ, добила сам способност да познајем и разликујем духове. Открила ми се страшна стварност, али сам спознала и непрекидно заступање, блискост и љубав Спаситеља и Господа нашег Исуса Христа. До тада сам примала само милост и утеху, радост и озареност почетне благодати. Сад је дошло време горких искушења, наступило је време борбе. Господ је укрепио моју душу да могу да примим изазов.

Једном је попадија свратила код мене и рекла: «Неки Црногорац нам је причао да код њих има манастира, и да је у тим крајевима нарочито позната монахиња Ана.» Ово сам примила као указивање од Господа зато што сам се молила да ми буде откривено куда и у који манастир да идем. Али, како да дођем у Црну Гору? Молила сам светитеља Николаја за помоћ. Параброд је из Барија два пута недељно ишао у црногорски Бар. Осим тога, била је потребна виза. Упутила сам се у префектуру. Улазим у једну собу, а у њој шест столова и шест чиновника. Ватрено се молим светитељу Николају. Прилазим првом од њих, показујем пасош и кажем: «Ја сам orthodox⁸ и желим да одем у манастир. Треба да одем у Црну Гору.» Одговарају ми да не могу да ме пропусте зато што треба упутити захтев у Рим и у Црну Гору.» Упорно се држим свога, кажем да морам да одем у Црну Гору. «Идите,» одговорише ми, «код другог службеника.» Поново се молим светитељу Николају. Морам да кажем да је у то време било јако тешко добити визу, требало је навести код кога човек иде. Више нисам могла да останему Барију. Море ме је одвајало од Црне Горе. Преклињала сам светитеља Николаја. Пришла сам другом службенику – исто: послали су ме код трећег. Тако сам обишла свих шест столова, и на крају су ме послали у друго одељење, у којем је такође било шест столова и све сам их обишла. Очигледно је било да на крају крајева, по заступништву светитеља Николаја, не могу да ме одбију. Кад сам пришла последњем столу, послали су ме назад у прво одељење и службеник, којег је гануо мој потпуно необичан поступак изашао ми је у сусрет. Сви су били запањени. Благодарила сам Богу и светитељу Николају. Касније сам сазнала да је овај човек добио укор од шефа, питао га је на основу чега је то урадио. Последњи пут сам се помолила код моштију светитеља и купивши карту (још сам имала новца од грофа), отишла у Црну Гору.

Црна Гора. Кад сам сишла на обалу православне земље изгледало ми је као да сам са умором воде крочила на чврст терен, толико ми је било непријатно у католичким земљама. У црногорском Бару почела сам да се распитујем како да нађем монахињу Ану.

⁸ Orthodox (енгл.) – православна.

Рекли су ми да треба да чекам два дана: «У петак је пијаца, доћи ће поп и одвешће Вас код ње.» У петак је дошао свештеник од једно седамдесет година, снажан, у сељачкој одећи. Кренула сам с њим, пут је био дуг око дванаест километара. Испоставило се да је његова сеоска црква била освећена у име светитеља Николаја. Поред цркве су биле кућица, две смокве и пропланак. Управо ту је живела монахиња Ана. Село се налазило у планинама, а шездесетогодишња мати Ана је била готово једина монахиња у читавој Црној Гори. За њу је знала цела земља. Кад је имала дванест година хтела је да оде у Русију, у манастир, али је црногорски владика извршио постриг и благословио да се настани при цркви светитеља Николаја у свом селу где је и проживела четрдесет година. Шила је за сељаке – тако се и хранила. Сви су је волели зато што је проводила скроман и сиромашан живот. Кад ме је угледала обрадовала се и рекла: «О, злато моје, ти си из Русије! Остани овде са мном. Русија! О, знам, Јерусалим је у Русији и цар Давид је из Русије!»

С њом сам провела цео Госпојински пост. Молила сам се Господу да ми укаже пут. Кад сам чула за светог Василија Острошког пожелела сам да се поклоним његовим светим моштима. Она ме је испратила до Дајбаба, и с љубављу смо се растале. У Дајбабама је живео архимандрит Симеон Црногорац. Из његове приче сам сазнала да је завршио Кијевску богословију и отишао на Атон. Кад се вратио у домовину срео је чобанина који му је рекао да је сањао да ће на том и том месту откопати мошти. Купио је то место – мало брдо покривено боровима и настано се тамо. Подигао је себи кућицу и својим рукама ископао и издубио у стени подземну цркву, сам је сликао фреске. На том месту је живео тридесет година, сваког дана је читао атонско правило и служио свету литургију. Код њега је живео један искушеник... Код архимандрита Симеона сам провела три дана, а затим сам кренула за Острог који се налази на око четрдесет километара, у манастир светог Василија Острошког.

Незаборавно, свето, блажено, благодатно место! Мала црква у стени, кивот са светим моштима. Срце ми се испунило љубављу, неизрецивом милошћу. Није ми се одлазило од моштију. Почела сам да разгледам околину. Недалеко од манастира, на истом овом брду, али мало изнад њега, набасала сам на једно изузетно лепо место. То је била пољаница окружена липама и пећина – високо, чисто. Ту сам села да се одморим. Све то ми је преплавило душу. Дуго сам се са сузама молила Господу и светом Василију. Куда да идем? Моје духовно стање је било такво да нисам знала да ли ћу моћи да живим с људима? Плашила сам се оне невидљиве борбе, а шта ако неко чује крике непријатеља, шта ће помислити? Јер са свих места могу да ме истерају? Куда да идем? И пожелела сам да останем на овом месту. Мислила сам: овде је помоћ светог Василија, настанићу се у пећини. Молила сам се: «Господе, не остави ме без милости, покажи вољу Своју.» Решила сам да извучем жреб и да поступим онако како је Господу угодно. Испало је да треба да останем. Сва моја душа се изливала у молитви. Молила сам: «Господе, укрепи ме и одагнај страх.»

Пећина је подсећала на гроб: била је уска, човек је у њој могао да легне ако прекрсти руке. Сакупила сам пруће и камење и затворила једну страну тако да се могло само упузати, као у брлог. Прве ноћи сам легла рано да бих се навикла и како се не бих плашила. Господ ме је сачувао од страха. Ујутру сам дошла у манастир. Тамо су били игуман, јеромонах средњих година, један монах од отприлике седамдесет година и дечак-слуга од тринаестак. Ништа им нисам говорила. Долазила сам у цркву на јутрење и на вечерње, а затим сам ћутке одлазила. После неколико дана сам ипак рекла да желим да останем на брду у пећини. Давали су ми хлеб. Игуман је о мени обавестио митрополију на Цетињу.

То је било незаборавно време! Тада ми се открила љубав Божија, моја неискусна душа се прекаљивала у суровој борби. Увече бих легла да спавам. Затим сам око једанаест-дванаест сати устајала на молитву, палила свећу и читала полуноћницу и Псалтир. По зидовима су пузале разне животиње: гуштери, стоноге, пауци и остало. Кад сам се молила демонски крици су се разлегали по читавој околини. Борба је била страшна,

препреке су биле неизрециве, али је Господ укрепљивао моју душу и стално је према мени показивао милост. Осећала сам као да ме држи Божија рука. Душа је била у крајњој напетости, али ми се давала и утеха – потпуна, опипљива, као очинска љубав и просвећење које се речима не може објаснити. Ту ме је Господ смирио, душа је спознала своју немоћ и слабост, постала сам свесна да ми без благодатне помоћи следи погибел. Ту ми се открило покајничко осећање, кад је душа спознала сродство са старим Адамом и то да се испреплела с демонима; у овој борби душа је открила од чега, од каквог бездана Господ спасава. За мене су били отворени пакао и небо, све ово је било праћено плачем, молбом, захвалношћу, љубављу.

После молитве сам одлазила у манастир на јутрење. Стазица којом сам ишла била је стрма, тешко се њоме пролазило. Јутрење је почињало у четири сата. После јутрења су ми обично давали парче бајатог хлеба, узимала сам мало воде из чудотворног извора, који је некада избио из стене по молитви светог Василија и враћала се на своје место. Од игумана сам узела Библију и Добротољубље. Дан сам проводила у читању и молитвеном труду, мало сам радила на брду, а затим ишла на вечерњу. Осим сувог хлеба и воде јела сам дивљи лук који је растао у близини. На крају је из митрополије дошла дозвола на основу које сам могла ту да живим. Уочи празника Покрова Пресвете Богородице игуман је благословио да идем у град Никшић код архијерејског намесника. Требало је да се иде двадесет километара. Стари монах је кренуо са мном. Архијерејски намесник, протојереј, одобрио је моју намеру и рекао: «Подвизавај се код светог Василија, бићеш искушеница, а затим монахиња.» Била сам још у световној одећи, без мараме, у хаљини од дебеле тканине и боса, јер ми се сва одећа поцепала. Свештеникова жена је купила црни материјал, сашила ми подрасник и мараму за главу. На сам Покров свештеник је благословио одећу и прочитавши молитве рекао: «Сад си искушеница.» Такође су ми купили и опанке да се обујем. Вратила сам се у своју пећину у монашкој одећи. То је било 1920. године на Покров.

Игуман ме је понекад искушавао. Узме парче хлеба и баци га. Мислим да ме то Господ испитује – узимам хлеб са земље и захваљујем се игуману. Једном дечак долази љутит и каже: «Игуман је рекао да вратиш платно од вреће,» (дао ми га је да се покривам). Вратила сам без речи. Имала сам два цака. У један сам сакупљала суво лишће и ноћу у њему грејала ноге, а од другог сам направила себи плашт. Никакву одећу осим подрасника нисам имала. Почињало је хладно време. Место је било на великој надморској висини. Ако је падала киша нисам имала у шта да се пресвучем – тако сам у мокром ишла и спавала. Једном приликом око дванаест сати ноћу долази дечак и каже: «Зове те игуман!» Долазим, а он ме истог тренутка шаље у Никшић на пошту. Мислим да ме Господ испитује и кренух да корачам двадесет километара. Успут је било много вукова, мрак. Однела сам писма и вратила се назад – још двадесет километара. Да се поткрепим појела сам хлеб и јабуку које ми је неко дао. Душа ми се радовала. Једном сам ноћу завршавала читање правила кад дођоше три војника. Игуман их је послао да ме уплаше, али је Господ укрепљивао моју снагу. Видевши да се нисам уплашила рекоше: «Зове те игуман.» Опет ме је послао на пошту. Отишла сам.

Једном је почео да дува јак ветар. Ноћу је ветар све чупао и бацао, камење је летело с брда и обрушивало се на моју пећину, киша је лила као из кабла, вода је у потоцима текла по зидовима, нисам смела ни нос да помолим напоље – могао је камен да ме удари. Мрак, ни зрачка светлости. Седим, држим на грудима икону Спаситеља с трновим венцем на глави, штитим је од воде. Ледени млазеви теку ми по леђима. То је трајало целе ноћи, али ми је у срцу било радосно и топло, молитва се није прекидала. Унаоколо је било много вукова, ноћу су завијали и душа ми је понекад јецала у изнемоглости. Међутим, све је покривала љубав Божија. Ноћу се дешавало да изађем из пећине и молим се под звезданим небом, изговорим: «Оче наш!» и осетим да сам у Очинском дому. И без обзира на то, јако ми је недостајао духовни савет. Преклињала сам: «Господе, пошаљи ми старца или старицу, сама губим снагу у овој борби.» Стално сам молила Спаситеља за то.

Доле, на путу, био је манастир «Доњи Острог» са црквом Свете Тројице у којој се недељом и празником служила литургија. Почела сам тамо да одлазим. У горњем манастиру се литургија служила само понекад у обичне дане, а на празнике ретко. Једном ме је јако заболео зуб: то је била последица живота у мојој каменој кући, хладној као лед. Целе ноћи ме је мучила неиздржива зубобоља. Молила сам се. Ујутру (била је недеља) сам отишла доле (на растојању од два километра) на литургију. За време литургије бол је престала и зуб ме више није болео. Благодарила сам Господу.

Манастир Хопово. На Богојављење је у манастир (доњи) дошао владика Кирило. Позвали су ме код њега. Треба рећи да је тог дана јако падао снег. Појавила сам се сва у снегу, захвалила владици за дозволу да живим на овој планини и замолила благослов за постриг. Упита ме: «Како живиш овде? Појешће те вукови!» Међутим, удовољио је моју молбу и рекао: «Добро, дајемо ти благослов за постриг, али овде нема ко то да уради, иди у Србију, недалеко од Београда има руски женски манастир, тамо ћеш примити постриг па се врати овде, а ја ћу рећи да ти дају нешто за издржавање.» Молила сам за благослов да одговор дам следећег дана. Вратила сам се на своје место. Целе ноћи сам се молила. Кад сам сазнала да постоји руски манастир помислила сам да можда тамо има старац или старица? Међутим, ни одавде ми се није ишло. Замолила сам Господа да ме уразуми како боље да поступим. Одлучила сам да одем, а ако не нађем старце спремила сам се да се вратим. Владици сам дала одговор да сам спремна да отпутујем у тај манастир. Он ми је дао петсто динара за пут и благословио је да свратим код њега на Цетиње у митрополију. Помоливши се светом Василију код моштију и са жаљењем се раставши од своје пећине отишла сам. Успут сам се у једном манастиру код Даниловграда поклонила моштима светог Арсенија. У Цетињу сам се поклонила моштима светог Петра. Владика ми је поклониле каноник и дао ми је писмо за Српску Патријаршију у Сремским Карловцима. Успут сам у Дајбабама свратила код архимандрита Симеона. У разговору је поменуо да му нуде да прими епископски чин и катедру, притом је упитао: «Какво је Ваше мишљење?» Учинило ми се да треба да остане на ранијем месту, што сам му и рекла.

Отишла сам у Сремске Карловце, у Српску Патријаршију. Кад је прочитао писмо које сам донела епископ је написао друго писмо игуманији руског манастира Хопово с тим да га ја предам. Одлучила сам да идем пешке, али је владика благословио да одемо коњима, до манастира је било двадесет осам километара.

Не знам шта је било написано у писму владике, али је игуманија рекла: «Нама, душо моја, нису потребне молитвенице, наш манастир је радни.» Одговорила сам да удем да радим. У обитељи је било педесет сестара. Свештеник је веома лепо служио. Сместили су ме у келију с једном старом монахињом. Она је била духовна кћи владике Јосифа (аутора књиге «У Очинском загрљају»). Говорила ми је: «Велика је срећа имати молитвеника, стално сам осећала молитве свог духовног оца.»

Манастирски устав ми се није свидео. Јутрење се служило увече, а чим би се сестре пробудила читале су молитве и акатист у трпезарији, затим је у седам сати био доручак и – на послушање. Литургија је била четири пута недељно, а јутрење и вечерња – свакодневно, али сестре нису ишле на богослужење – само оне који читају и на које је ред да певају, остале су биле у храму само на празнике и недељом. Измолила сам благослов да увек идем на литургију и на богослужење, али сам увече додатно радила – носила сам воду. Ноћу сам устајала и ишла у шуму да се молим да се у манастиру не би чули демонски крици. У цркву сам долазила на литургију. Затим сам узимала парче хлеба и ишла да радим. Моје послушање је било или да чувам свиње или да копам земљу у башти и у винограду. У трпезарију нисам ишла – у време ручка јела сам хлеб тамо где сам радила. Осим хлеба и воде ништа нисам јела (на манастирској трпези се јело месо). За време рада држала сам у уму Исусову молитву. У манастиру ми је било лако и радосно. Радовале су ме црквене службе. Једном сам на оданије Васкрса у цркви имала незабораван доживљај. За време литургије сам осетила као да ми је нешто изашло из срца и видим јасно пред очима заслепљујући, бељи од снега мали облак – око метар – облачић који је

пролетео кроз целу цркву и ушао у срце Спаситеља на икони у реду икона с локалним свецима на иконостасу, а мени навре бујица суза на очи, у души ми је и тужно и радосно због близине Господа.

Ноћу сам морала да идем у шуму на молитву. То се приметило. Монахиња с којом сам живела једном ме је пратила и чула је сумануте демонске крике, што је испричала игуманији. Кренуле су приче. О себи никоме ништа нисам говорила. Још увек нисам нашла старца којем бих могла све да откријем. Уједно сам наставила упорно да молим Господа да ми пошаље старца или старицу зато што је оно што ми се дешавало било необично и сама нисам могла да изађем на крај с тим.

Игуманија и сестре су у Србију дошле из Бесарабије, из манастира Жапка на обали Дњестра. Тамо је у руској обитељи остало још сто педесет сестара. Постало ми је тешко тако да живим, јер су почеле да ме прате. Молила сам се Господу, молила сам да ми укаже пут. Нисам знала шта да радим - да ли да останем или да се вратим у Црну Гору, у пећину кад примим постриг, а можда је требало да идем даље и тражим старца? Надала сам се да ћу га наћи у Бесарабији, а ако га не нађем одлучила сам да одем у Русију. Молила сам се са многим сузама, молила сам Мајку Божију да ми укаже. У манастирском храму је била чудотворна Леснинска икона Мајке Божије. Молила сам Господа да ако од три цедуљице са речима «остани», «врати се» или «иди у Бесарабију» које сам се спремала да ставим испод чудотворне иконе три пута испадне исто, само онда ћу то испунити. Три пута сам вукла жреб и три пута је испало – «иди у Бесарабију». Узевши благослов од игуманије и оца протојереја опростила сам се од сестара и отишла после празника Свете Тројице.

Румунија. Туђиновање се наставило. Прописала сам себи одређени режим кретања. Из места на којем сам коначила излазила сам у свитање и одмах преваљивала петнаест километара. Исусову молитву сам практиковала наизменично с духовним размишљањем, затим сам се два сата одмарала, јела хлеб и воће, ако сам имала, даље сам прелазила седам-осам километара и одмарала се, а до вечери – још седам-осам километара. Тако би се дневно накупило до тридесет. Одредила сам себи маршруту по карти, питала за пут од села до села и говорила да идем из манастира у манастир. Ноћила сам где сам могла: у кућама, у шуми, на пољима, под сноповима, у монашким обитељима.

Ишла сам кроз градове, села и шуме. Понекад је пут био једва проходан – песак или стрме планине, час јака врелина, час нисам имала хлеба или воде. До румунске границе сам ишла десет дана, затим кроз Румунију у Бесарабију. За време одмора трудила сам се да читам Псалтир. У току ноћних молитава настављали су се бука и крици и бирала сам осамљена места за молитву. Како да изразим милост Господњу, ону одрешеност и ватреност душе! Осећала сам сталну устремљеност ума и срца ка једином благом Помоћнику и Покровитељу. Добијала сам утеху у молитвама, јасност мисли. Телесни труд није чистио само тело, већ и дух; примајући помоћ одозго душа је јачала у нади. Тако би ме помоћ Божија укрепљивала кад бих од врелине, недостака хране или умора (међу стварима које сам носила личних је било мало, али сам имала књиге и иконе) изнемогла телесно. Недељом сам дозвољавала себи да се одморим, прелазила сам само по петнаест километара дневно. У једном румунском граду ме је задржала полиција. Одвели су ме код начелника, почели строго да траже документа. Показала сам цедуљицу из манастира у којој је било написано да сам искушеница и да идем у други манастир. Зачудили су се: «Како то? Од града на удаљености од седамдест километара неће бити никаквих насеља – све сама шума, како ћете?» «С Господом је све могуће,» понављала сам. Жандари почеше нешто да дискутују, један од њих ме је некуда повео, испоставило се – својој кући. Рече жени: «Нахрани је.» Доноси пакет са храном: послао је шеф. Стварно, даље није било никаквог насеља. Само ја, а око мене шума. Залутала сам. Набасах на неке телеграфске стубове. Пошла сам дуж линије, цео дан сам савладавала - час провалије, час непроходне шикаре, по брдима – горе, доле. Сакупила сам малине у шуми: средина јула – врхунац лета, птице, лепота. Пред вече сам дошла до неке куће, како се испоставило то је била

канцеларија завода за прераду дрвета. Шумарева жена је била јако тужна. Једном речју, залутала сам по Промислу...

Једном сам прешавши петнаест километра одлучила да се одморим. Подне. До најближег села има шест километара. Унаоколо никога. Скинула сам бреме и села испод дрвета. Одједном ме неки страшан, огроман, црн човек нападе од позади, ухвати ме за грло и песницом ми запуши уста да не вичем. Све се одиграло у тренутку. Било ми је јасно - има рђаве мисли. Свим срцем и колико сам год могла, пригушеним гласом сам три пута изговорила: «Госпoде, Исусе Христe, Сине Божји, помилуј мене, грешну.» Догодило се чудо. Страшни човек одскочи од мене као лопта на три хвата и ужаснут побеже. С неизрецивом захвалношћу клекла сам на колена и угледала стуб од земље до неба као светлост блиставог сребра.⁹ Сузе су ми потекле у бујицама и осећала сам неизрециву, незаборавну захвалност. Нисам могла да се одвојим од молитве, толико ме је обузела милост Господња. Ближио се крај мом туђиновању. Испред мене је била Бесарабија.

Бесарабија. Манастир Жапка. Пред Госпојински пост сам дошла у манастир Жапка. На територији обитељи налазио се храм с три престола, зимска црква, служила су тројица јеромонаха, подвизавало се сто педесет сестара. Настојатељица је била монахиња Доротеја. Литургија се служила свакодневно, придржавали су се истог устава као у Хопову. Сестре су јако лепо певале. На капији – кућица, била је слободна, састојала се од гостинске собе и келије. Замолила сам да тамо живим неко време. Моје послушање је било да носим воду са извора у трпезарију и кухињу. У цркви сам била на свим богослужењима, јела сам хлеб и воду у својој келији, у трпезарију нисам ишла.

Три дана касније упознала сам се с монахињом Диодором, коју су овде сматрали ненормалном. Нисам ништа знала о њој, али кад сам је срела имала сам осећај као да ју је мој Анђео-чувар поздравио. Нека сила је излазила из мог срца и устремила се ка њој. Погледала ме је с чуђењем и рекла: «Слава Богу.» Схватила сам да је Господ услишио моју молитву. Монахиња Диодора је имала шездесет осам година. Од тога је четрдесет провела у манастиру на разним послушањима, а последњих шест година је била јуродива Христа ради. Исцепана, прљава... Али сам у њој осетила силу духа.

Искушења и борбе који су ме савладавали били су ми несхватљиви. Нисам знала да ли се то дешава само са мном или и с другима. Можда ми је то послато због мојих грехова или је то испитивање? Непрекидно сам молила Господа за духовног наставника који би ми објаснио шта се са мном дешава. Сада ми се открило да је мати Диодори све јасно и да су јој познате силе које ме притискају. Осетила сам као сам стала на чврсто тло. Открили су ми се односи између многих духовних појава и сила. Међу нама се утврдило тајанствено духовно општење. Кроз њу сам спознала духовна осећања и љубав у Христу. Толико сам поштовала старицу да у њеном присуству нисам седала. Кад сам видела њене подвиге имала сам осећај као у току Страсне седмице. У цркви у коју је стално ишла молиле смо се заједно, осећала сам њене молитве и такође сам се молила за њу и благодарила Господу.

Док сам се ноћу молила у келији чули су се крици и бука. Сестре су то чуле. Више нисам могла да кријем. Сазнале су да водим невидљиву борбу с непријатељима. Господу је било угодно да ми пошаље још једно искушење због мојих грехова. На Покров сам се молила у цркви на бденију. Изненада као да ме је неко ударио у ухо и шутнуо, затим као да ме је ударио с друге стране, онда по глави, и глава ми је пала тако да готово да је дотакла земљу. Почели су да ме бију и шутирају. Молила сам се. Било је неизрециво тешко, али је Господ укрепио и утешио моју душу. Почело је ново искушење. Кад сам се вратила у келију непријатељ ми је дошаптавао: «Ако наставиш молитву убићемо те. Тако ћемо да те шутнемо да ћеш да се разбијеш.» Кад се нисам молила дубоко, док сам радила, или јела, разговарала или спавала нису ме дирали. Препустила сам се строгом животу да бих умилостивила Господа. По воду сам ишла пешке, ноге су ми биле све у крви. Одећу нисам имала, целе зиме сам носила само подрасник и мараму, келију нисам грејала. Мраз

⁹ По тумачењу матушке сребрни стуб је означавао Анђела-чувара.

је био тако јак да је зидове покривало иње. Спавала сам на голом поду. У келији скоро ништа нисам имала: налоњ испред икона, клупицу и на поду комад цака. Јела сам само хлеб и то промрзао, рађала се јака жеђ и да је не бих тако снажно осећала правила сам мноштво метанија жедно гутајући ваздух. Кад сам, доневши воду долазила у келију мокри подрасник ми се ледио и на коленима сам клечала као на леду. Почнем да се молим – отвара се пакао: чују се крици, непријатељи се обрушавају на мене, муче тело и кидају га. Постала сам срамота за Анђеле и за људе. У цркви су ме гурали. Стојим – бију ме, ударају, скидају мараму с главе. Сурово, горко, жестоко. Међутим, Господ је тешио моју душу небеском храном и на срцу ми је постајало радосно. Кад осећаш крајњу изнемоглост Господ пружа Своју помоћ и од радости душа заборавља сваку жалост. Често су пред зору непријатељи почињали да плачу неким као металним, бездушним плачем.

Исповедала сам се и причешћивала сваког петка (ако би ми свештеник на исповести говорио нешто неодговарајуће мати Диодора би, чак и ако је стајала на другом крају цркве, дотрчавала и почињала да гура свештеника у леђа.) Петак, Крст и страдања Христова били су ми блиски. Осећала сам се као *вне стана, поношеније Јего носјашче*. Душа се тајанствено сараспињала у злопаћењу и тајанствено блиско је осећала дух Христов, просвећење и неизрециву љубав према Господу. Дан причешћивања за мене је био Васкрс љубави Господње. Преовлађујућа расположења моје душе уз сва страдања била су радост и љубав. Душа је желела понижење и страдање ради тајанствене спознаје и сараспињања љубави Христовој.

Наступио је Велики пост. Као и претходне године, прве седмице поста до суботе нисам ништа ни јела ни пила. У покајању и сузним молбама истајавала¹⁰ је душа. Мати Диодора се молила за мене. У уторак друге недеље ујутру је дошла у цркву, почела је да кружи око мене, па рече: «О, Господи, помилуј.» Правећи се јуродива често је тако говорила. Стојим на молитви, као и обично, и одједном радосно постајем свесна да ме не бију, молим се у келији – све је тихо. На крају је у једном тренутку престала очигледна борба. Од тада су непријатељи престали да вичу и да ме бију. Била сам захвална милосрдном Господу што ме је ради молитава матере Диодоре ослободио ове горке чаше. Осећала сам као да су реке змија некуда отекле. Господ ми је даровао одмор и утеху за неко време. У Крстопоклону недељу и Страсну седмицу (осим Великог четвртка) постила сам из захвалности као и у прву. Васкрс је био неземаљски. Целу педесетницу сам провела у блаженству мира, љубави и црквених наслада.

Завет ћутања. Наступио је Петровски пост. У овом манастиру сестре су живеле без икаквог духовног руководства. Било је много нечистог. Јеле су тајно без благослова, радиле ноћу како би зарадиле (продавале су ручне радове), имале су другарице што је доводило до непослушања и нерада, нису имале појма о унутрашњем очишћењу и тако даље. Моја борба с демонима није прошла без трага, утицала је на сестре и оне су почеле да долазе код мене по савет и на откривање помисли, примала сам их суботом и недељом. И настојатељица манастира монахиња Доротеја је долазила. На моју молбу дозволила је свим сестрама да средом и петком присуствују литургији. О празницима и недељом сестре су ме молиле да разговарам с њима. Почело је духовно исправљање. Међутим, убрзо се појавила завист, настала је клевета против мене и решила сам да ћутим. Пришла сам монахињи Диодори у цркви, сагла се и она као да ме је благословила. Кад сам рекла сестрама да ћу да ћутим и да ћу говорити само на Преображење, Божић и Васкрс, многе од њих су почеле да плачу. Све које су долазиле код мене дошле су као да се опраштамо, а ја сам их утешила рекавши да ћу се молити за њих. Тако је почело моје ћутање. Оно душу окружава анђеоским дахом: кад сам поново почела да причам на Преображење учинило ми се да сам нешто изгубила. На Преображење сам беседила. Испред капије на пољаници су се окупиле готово све сестре и настојатељица, мати Диодора је такође корачала у близини. Моја душа је празновала, нисам имала предосећај каква ме жалост чека. За

¹⁰ Истајавати (ц.-слов.) – страдати, осећати јаку бол.

монахињу је очигледно било довољно оно мало мира којег ме је Господ удостојио, сад Му је било угодно да прекали моју душу ватром жалости.

Мати Диодора је живела у телесном ограничавању себе и у молитви. Била је незлобива, али је понекад поступала тако да против себе изазове гнев, као да се трудила да је понижавају. Тукли су је и истеривали из цркве, из келије, из трпезарије. Готово цео дан је ишла око манастира боса, исцепана и прљава. Понекад се хранила оним што јој падне под руку, попије уље из кандила, прогута фитиљ, и сестре је избаце вичући, а она осмехујући се отрчи негде и моли се. Пила је мастило, јела негашени креч и помије. Ако неко каже да није луда, него да је јуродива Христа ради, направи такве ствари да опет почну да мисле да је луда. А ја сам, знајући за њене подвиге, увек била ганута и плакала сам. Неколико пута сам је видела величанствену и прелепу, видела сам како се у њој испољава анђеоска сила и духовна лепота. Њен спољашњи изглед ме није одбијао, доживљавала сам је духовно. Она ме је волела у Христу и између нас се утврдило молитвено општење. Ја сам ћутала, она је била јуродива, али је наше општење било изнад речи.

На Успење Мајке Божије за време јутрења на бденију ми се некако тајанствено открило да ће мати Диодора умрети. У том тренутку ме је погледала, и њој се то открило. Други дан после Успења старица ме је погледала и у њеним очима је била светлост Светог Духа. Тако се опростила од мене и отишла некуда правећи се јуродива. Душа ми је плакала. Још ништа нисам знала, али ми је срце туговало. Нека сила ме је вукла ка Дњестру, али нисам дозволила себи да одем, мислила сам да је искушење. Сузе су ми непрестано текле док сам радила, односно кад сам носила воду и у цркви. Два дана касније сам се молила у келији и осећала сам као да се нешто одвојило од мог срца, и зачула сам у себи звук звона. Касније сам схватила да је умрла у том тренутку.

На вечерњи ми прилази једна од сестара и каже: «Сестро Лидија, мати Диодора је у Дњестру.» Прекрстила сам се и рекла: «Твоја је, Владико Свети Господе, воља, једина благословена,» ипак, срце није издржало и за неко време сам изгубила свест. Сестре су ми дале воде. Освестивши се нисам отишла у своју келију, већ сам се упутила у сестринску, где се целе ноћи читао Псалтир за мати Диодору. А ја сам правила схимничке метаније. Ноћу сам задремала на тренутак и учинило ми се да сам с њом, а да је она попут сунца: старица ме је загрејала. Од туге у срцу чинило ми се да се све променило. То је била моја прва духовна љубав у Христу и растанак с мати Диодором је био болан за моју душу. Ујутру сам кренула на место где је она лежала на обали Дњестра. Глава јој је била разбијена. Једна жена је видела како је старица пришла румунском војнику, правећи се јуродива, као увек. Војник је био љут, ударио ју је кундаком по глави и гурнуо у Дњестар. То је било на три километра од манастира, струја је носила тело и на супротној страни од манастира без обзира на јаку бујицу, оно се непокретно зауставило на средини реке. Тада сам схватила зашто ме је нешто вукло ка реци.

Сахранили смо мати Диодору на манастирском гробљу. Стално сам се молила за њу, срце ми је туговало и плакало.

Почетак монаштва. Ближила се зима. Моје тело се, као животиња која се води на клање припремало за зимска страдања од хладноће. И даље сам се причешћивала сваког петка. Црквена богослужења и келејне молитве биле су утеха за моју душу. На дан великомученице Варваре¹¹ обучена сам у расофор и добила сам расу покојне матере Диодоре. То је било 1922. године. И даље сам ћутала. Суботом и недељом сестре су долазиле, говориле ми о својим греховима и жалостима и ако је било потребно писала сам им цедуљице крупним словима. Пошто сам писала речи крупним словима у манастиру су сматрали да сам полуписмена. На Божић сам говорила три дана. Окупиле су се све сестре, одржала сам беседу, затим су ме замолили да посетим салаш на удаљености од дванаест километара, тамо је било петнаест сестара. Све су ми откривале своје помисли. Сећам се,

¹¹ 4 (17.) децембар.

била је међава, кренула сам код њих по обичају готово боса, без топле одеће и вративши се истог дана у своју промрзлу келију појела парче хлеба, такође смрзнутог, попила ледене воде и заћутала до Васкрса. Непријатељи више нису викали и нису ме тукли, али су се убрзо окомили наоружавши људе против мене.

У манастиру је био један стари јеромонах, који је водио развратан живот. Саблазнио је сестру (расофорну) и они су згрешили, родило се дете које је убрзо умрло. Сестру су истерали из манастира. Једном после Васкрса дошла је код мене ноћу. Раније није долазила код мене и нисам је познавала. А сад каже: «Више не могу тако да живим, нигде за мене нема места, ноћас сам ноћ провела на гробљу, ако ми ни ти не помогнеш убићу се.» Моје ћутање тада још није било почело, мислила сам да заћутим после оданија Васкрса. Увече су код мене дошле неке сестре с настојатељицом мати Доротејом, и разговарала сам с њима. Моја посетитељка се сакрила у ходнику. Кад су излазиле сестре су је приметиле. Мати Доротеја се наљутила и хтела је да је истера. Тада сам устала, крстообразно је заклонила и рекла: «Истерајте и мене.» Оне одоше. Умирила сам несрећницу: «Не бој се, Господ те неће оставити.» А сама нисам знала како да поступим. Плашила сам се да је пустим да оде, била очајна. Да идем против воље настојатељице противречило је мојим појмовима о манастирском послушању. Одлучила сам да се за савет обратим старцу Филимону.

Имао је седамдесет и нешто година, живео је на осамнаест километара од Жапке. У младости, кад је био искушеник док је орао случајно је плугом повредио себи обе ноге које су морали да му ампутирају изнад колена. Четрдесет дана је провео у посту и молитви и Господ је укрепио његову душу, али није хтео да прими постриг, говорио је: «Ја нисам монах него богаљ.» Тако је и остао искушеник, али је духовно толико напредовао да је народ ишао код њега. Још ниједном нисам била код старца. Кад сам кренула код њега прво сам свратила у манастирску цркву и дуго се молила Господу. Испоставило се да је његова келија на споредном улазу. С људима који су код њега долазили по савет разговарао је кроз прозор, а сам је лежао на дрвеној клупи поред прозора. На себи је имао белу кошуљу, био је сед, плавих очију. Кад сам га угледала срце ми се растопило од умилења и љубави: анђеоска чистота, кротост, расуђивање, - ништа у њему није било од света овог. Душа ми се огрејала поред ове предивне душе. Примео ме је с великом љубављу, дуго је разговарао са мном и на крају је изговорио: «Не само да мораш да помогнеш палој сестри, већ мораш и много да претрпиш због ње. Реци у моје име мати Доротеји да ће ако не помогну овој сестри пострадали и она и манастир.» Целивавши старцу руку и измоливши његове свете молитве отишла сам благодарећи Господу за стечено благо. Све сам испричала мати Доротеји због чега су настојатељица и неке од сестара почеле да негодују: «Ко је тај Филимон па да га слушамо?»

У једном селу, на тридесет километара од манастира живео је свештеник – отац Старије, који је посећивао манастир, а понекад је свраћао код мене. Веома ме је поштовао. Молила сам га да ако буде прилике прими сестру која је згрешила у своју кућу на неко време. Мати Доротеја, манастирски свештеник и део сестара устадоше против мене. Оне које су ми биле блиске наставиле су да долазе у слободно време и ја сам стрпљиво објашњавала да ако презремо људску душу и не помогнемо јој у тешким тренуцима нисмо монахиње. Мати Доротеја је захтевала да ћутим као и раније и забранила је сестрама да долазе код мене. Обећала сам да ћу ћутање наставити после празника Свете Тројице. По непријатељском дејству много се расрдила. Било ми је жао. Сазвале само манастирски савет. Она је почела да говори да сам у прелести «баш као Исакије».¹² Позване су све сестре (дошло их је преко стотину), мати Доротеја је почела да ме приморава: «Кажим ти да си у прелести.» Поклонила сам се сестрама и рекла: «Опростите ми, ја сам у прелести.» Сестре које су ми биле блиске су плакале, али сам их тешила.

¹² Има се у виду преподобни Исакије Печерски, затворник у Ближњим (Антонијевим) пећинама који је пао у прелест након што је својевољно отишао у затвор и који се спасио захваљујући молитвама братије. В. Кијево-Печерски патерик. – Прим. ред.

После неколико дана закључали су ме у собу која је имала прозоре с гвозденим решеткама. Сестре су тувале и схватила сам да не треба да ћутим. Оне су тајно долазиле до прозора и тако смо разговарале. Постила сам: јела сам хлеб и пила воду сваки трећи дан. Водили су ме у цркву и поново закључавали. Молила сам се. Сирота мати Доротеја није знала шта ради, толико је била помрачена страстима. Око прозора су почели да набацују много свакаквих гвоздених ствари да не би било могуће да ми се неко приближи.

Сестре које су наставиле да опште са мном биле су кажњене: послате су на имање и у трпезарији су правиле по сто метанија дневно. Међутим, ноћу су тајно ипак долазиле код мене. Неке од њих су се за савет обратиле старцу Филимону. Што се мене тиче он је рекао: «Њој је добро – она се моли, то су јој Петрове вериге, а на светог Петра и Павла ће је пустити.» Кад је мати Доротеја за то сазнала поче да противречи: «Видећемо да ли ће се испунити Филимоново пророчанство. Ако је и ослободимо то неће бити на празник.» Настојатељица је доводила румунске официре код мене, они су ме питали: «Зашто спаваш на поду?» Ћутала сам. «Зашто једеш хлеб и воду?» Ћутала сам. Мати Доротеја је љутито говорила: «Видите да ме не слуша.» Једном је дошао доктор којем је сугерисала да сам ненормална. Пошто је поразговарао са мном пао је у недоумицу: «Не схватам како Ви, образована особа, издржавате грубост ове невоспитане жене, зар Вам то заиста причињава неко задовољство?» «Наравно,» одговорила сам, «у томе је испуњење заповести: Кад те ударе у један образ, ти окрени и други.»

На крају је мати Доротеја поткупила једног чиновника и он је пристао да ме пребаци преко Дњестра и преда совјетским властима. Дошао је и рекао: «Идемо, тамо ће Вас обесити,» а ја одговорих: «Замолићу да ме стрељају.» Била сам потпуно мирна. Отишли смо и сестре које су ми биле блиске ридале су хватале се точкове од кола. Дошли смо до села. Спроводник је почео да разматра насталу ситуацију са својом женом и признао је да ипак не може да ме изда пошто је хришћанин. Имао је двоје болесне деце, замолио ме је да се помолим за њих и послао ме назад на коњима. На расстанку је рекао: «Слободни сте. Ако желите, идите пожалите се владици, или идите куда хоћете.» Вратила сам се у манастир и опет су ме закључали.

Те године пост је трајао пет недеља, али наступио је празник у част славних и свехвалних апостола Петра и Павла. Одвели су ме на бденије. Да ме сестре не би виделе одвели су ме у олтар кроз просторију за црквењака. Почело је бденије, поју «Блажен муж». Одједном се зачуо звук аутомобила. Из окружног града који је удаљен четрдесет километара дошла је комисија: генерали, официри – Румуни. Некако је до њих дошло да у манастиру малтретирају једну сестру па су дошли да испитају случај. Позвали су ме, питају на шта се жалим. Кажем: «Ни на шта.» - «Зашто Вас држе закључану?» Испричала сам генералу (на немачком језику) причу о палој сестри. Једном официру на очи навреше сузе. Следећег дана су наставили истрагу и на крају су забранили мати Доротеји да ме држи закључану. Заиста сам ослобођена на празник светих Петра и Павла.

Поново сам се сместила у своју келију, ишла сам на послушање – носила воду. Међутим, злоба се није смиривала, сестре су се поделиле: једне су биле одане мени, а друге – мати Доротеји. Видећи овакву непомирљивост одлучила сам да останем у манастиру до Успења Мајке Божије, а онда, помоливши се на годишњицу смрти старице Диодоре, да више не потискујем своја осећања и да једноставно одем. Настојатељица је написала владици да се у манастиру појавило секташтво, и да сам управо ја секташица. Владика је послао комисију у коју су улазили епархијски мисионар, окружни клирик – протојереј и још један свештеник. Дошли су код мене, попричали су са мном. Затим су сазвали све сестре и објавили да не само нисам секташица, већ сам... – упутили на моју адресу много похвалних речи. Мисионар протојереј отац Георгије је био веома благонаклон према мени. Питао је за мене сваку сестру посебно и на основу онога што је чуо написао је реферат за владика. Затим ми је понудио да одем с њим у Кишињов код владике на два-три дана. Пристала сам. Замолила сам да успут свратимо код старца Филимона. Отишла сам код њега по благослов. Он ми је рекао: «Путуј, две недеље до

Госпојинског поста обилазићеш цркве.» Мислила сам да идем на неколико дана, али је испало како је Филимон рекао. Кад смо дошли отац Георгије ми је у својој кући дао засебну собу. Реферат је предао владици. Међутим, мати Доротеја је успела да поткупи секретара и папир је нестао. Док су га тражили прошло је две недеље. Обилазила сам цркве и молила се. Затим је код владике дошла настојатељица, позвали су и мене. Оцу Георгију је било веома криво што је реферат изгубљен и што владика ништа није знао о мом случају. Мати Доротеја је молила владика да ме удаљи из манастира и он је благословио да идем.

На путу од Кишињова до Букурешта. Код старца Филимона сам дошла првог дана Госпојинског поста и утешила се његовом љубављу. Замолила сам за благослов да живим у близини манастира (пет километара) до Успења, а онда после годишњице смрти мати Диодоре да одем. Благословио ме је и видела сам да се старац веома растужио, туга га се дотакла. Открило му се шта ме очекује и растужио се. Замолила сам за молитве и целивавши његову руку отишла. У селу су ме знали и примили с љубављу – сместила сам се у једној кући. За то су сазнале сестре и на Преображење је њих двадесет дошло код мене. Хтеле су да остану, говориле су: «Нећемо те напустити, где ти одеш и ми ћемо с тобом.» Људи у селу нису имали ништа против сестара. Нисам могла да их вратим, одлучила сам да ћу после празника да одем, а за сада нека им то буде утеха. За то време мати Доротеја ме је оклеветала пред војницима, говорила је да сам настројена против румунских власти, да сам шпијунка. Неки генерал је добио много новца и тепиха од настојатељице као мито.

На празник Успења Пресвете Богородице сви смо били у сеоској цркви. Сестре су појале. Парохијани су нас угостили: поставили су столове поред цркве. А мене су два војника под оружаном пратњом спровела у Кишињов (сто километара) да ме предају војним властима. Генерал којег су подмитили поклонима хтео је као шпијунку да ме преда совјетским властима. Кад је отац Стахије, код којег је живела она пала сестра сазнао да сам ухапшена, отишао је да се заузме за мене. У Кишињову где су ме одвели чекали су ме оци Георгије, Стахије и још један свештеник. Обратила сам им се да измоле од власти, ако је могуће да ме не пошаљу у СССР, већ у Србију. Отишли су код владике, који је телефоном разговарао с генералом. У то време је на капији стајала спремна марица и агент тајне полиције је дошао по мене да ме спроведе до аутомобила. Молила сам се Господу. Била сам веома тужна, жао ми је било сестара. Срце као да ми је разапињано на крсту. Преостало је неколико корака до аутомобила. У међувремену видим како свештеници – оци Георгије, Стахије и још један – све угледни старци, као мала деца трче према капији и вичу агенту: «Променили су, дозволили су у Србију!» Заблагодарих Богу. Отац Георгије је гарантовао за мене. Сместио ме је у своју кућу.

Треба рећи да се нимало нисам чудила ономе што се дешава, у свему сам препознавала дејство истих оних сила које су раније дизале галаму код мене у келији. Било ми је жао мати Доротеје и молила сам се да јој Господ не упише у грех то што ме је прогонила. Годину дана касније смењена је с дужности настојатељице, разболела се и пред смрт се, како су сестре причале, кајала за ове прогоне.

Имала сам много утехе. Док су ме држали закључану велику утеху сам добијала у цркви на богослужењу. Молитве и љубав старца Филимона биле су ме неизрециво драгоцене. У ватреној оданости сестара откривало се општење у Христу. Осећала сам да ме Промисао Божји спрема други пут. Понекад сам се сећала да је мати Диодора неким сестрама говорила да ћу ја бити њихова игуманија. Искушеник Филимон је сестрама кад су дошле код њега тужне рекао: «Имате сестру Лидију, она има много кожуха, топли су њени кожуси,» и благословио их је да дођу код мене. Очигледно, благослови старице Диодоре и старца Филимона су се испунили. Неке сестре није било могуће одвојити од мене. Нисам могла да замислим шта ће бити са жељом за осамљеним животом који сам заволела од детињства, али сам решила да се препустим вољи Божијој.

У Кишињов је једна за другом дошло свих двадесет сестара. Отац Георгије их је привремено сместио у један дом. Одлучила сам да молим да идем у Србију у неки манастир и да поведем са собом ове сестре, а у међувремену сам живела код оца Георгија који је гарантовао за мене. На Крстовдан сам позвана у полицију и саопштено ми је да ме шаљу у Букурешт. Сестра Ксенија, расофорна монахиња, изјавила је да ће и она да пође са мном, па је и она ухапшена. Под наоружаном пратњом војника одвели су нас у затвор у Букурешту. Стигла сам да замолим неког човека који је излазио из зазора да о нама обавести свештеника руске цркве.

Три дана и три ноћи смо провеле у затвору. Онда нас је свештеник избавио на неко време гарантовавши за нас док смо чекале визу за Србију. Сместиле смо се у подруму руске цркве. Ова малтерисана просторија се није грејала, новца нисмо имале. Господ нам је послао све што нам је било неопходно по Својој милости. Остале сестре уопште нису знале шта се с нама дешава, јер их је старац Филимон уверио да живимо «под покровитељством краљице Марије»¹³. Мати Доротеја је написала писмо пуно клевете у Србију, а у Букурешту је доспела до српског конзула и све их је подговарала против мене. Било је практично немогуће добити визу у таквој ситуацији. Ипак нисам губила наду и тешила сам сестру Ксенију.

После празника Богојављења одједном дођоше два полицајца и рекоше: «У Србији вас не примају, наређено је да вас пошаљемо назад у Кишињов.» Поново смо се нашле у затвору, а ноћу су нас, две монахиње, под пратњом наоружаних војника спровели кроз читав град на железничку станицу. Затим су нас исто тако пратили до затвора у Кишињову. Сестре нису знале ништа о томе, нисмо имале могућности да их обавестимо. У затвору су нам рекли да ће кроз неколико дана мене послати у СССР, а сестра-Ксенију ослободити, али нисам губила наду и молила сам се. У соби за ислеђивање с нама је био један Јеврејин. Он се тамо тако дуго мучио да је већ пао у очајање. Видевши да се молим рече: «Замолите Вашег Бога да ме ослободе.» Следећег дана су га ослободили. Неколико дана касније разматран је наш случај. За време свих наших ходања по затворима онај поткупљени генерал је био разобличен због нечега и ражалован. Нису нашли никакву нашу кривицу и на крају свих ислеђивања обреле смо се на слободи.

Дакле, вратиле смо се код сестара у дом. Усрдно сам се молила Господу да ми укаже шта да чиним. Инокиње су се толико везале за мене да нисам могла да их пошаљем назад у манастир, нису хтеле ни да чују за то. Због мати Доротеје нисмо могле да добијемо визу, али сам била мирна и веровала да ће се по милости Господњој и по молитвама благословеног старца Филимона све уредити. Неколико дана касније у сну ми је било речено да треба да одем у Черновце на Буковину. Све то сам примила са чуђењем. Сестра Ксенија је кренула са мном. Успут смо свратиле у Јаши, поклониле се моштима преподобне Параскеве, затим смо свратиле у манастир, поклониле се моштима светог Јована Сочавског. На крају смо дошле до Черноваца. У граду смо пронашле општежитије где се налазило десет православних монахиња које су опслуживале болницу. Неколико дана смо живеле код њих. Никако нисам могла да схватим зашто је требало ту да дођем. И шта се десило? Једном ми једна монахиња рече да у њиховом граду живи руска кнегиња и да веома жели да ме види. Отишла сам код ње. После разговора поверила сам јој своју муку рекавши да не могу да добијем визу за Србију. «Ја ћу Вам све средити,» обећала ми је нова познаница, «дођите овамо још једном после Васкрса.» Вратиле смо се у Кишињов, веровала сам да је све по Промислу. После Васкрса опет сам се упутила у Черновце. Кнегиња ми рече: «Кроз неколико дана треба да допутује моја веома блиска познаница, она је дама на двору краљице Марије. Замолићу је и она ће Вам средити визу, идите у Букурешт и чекајте.» Упутиле смо се у Букурешт и поново сместиле у руској цркви. После празника Свете Тројице позваше ме да дођем у руску амбасаду. Руски изасланик ми с чуђењем предаје писмо из краљевске куће у име краљице Марије у којој се каже да

¹³ Касније ће се открити смисао ових старчевих речи. – Прим. ред.

сестрама и мени издају визу за Србију. Добиле смо је следећег дана. Све се збило по речима старца Филимона који је говорио да смо под покровитељством краљице Марије.

Све је то било толико необично да се речима не може изразити колико је велика била милост Божија. Неизрециво сам благодарила Господу.

Србија. У току Петровског поста допутовале смо у Србију, овде ме је Господ удостојио, да се на своју велику корист сретнем с високопреосвећеним владиком Теофаном,¹⁴ који је постао мој вољени у Господу старац. Од тада (то је било у јуну 1924. године) мој живот је текао под његовим духовним руковођењем. У току Великог поста 1925. године добила сам манастир светих мученика Кирика и Јулите око Цариброда, и пошло ми је за руком да овамо пребацим и двадесет сестара које су остале у Кишињову.

У јуну 1925. године, на дан Пророка Претече и Крститеља Господњег Јована примила сам постриг у малу схиму с именом Диодора у знак сећања на своју прву у Христу вољену старицу.

Све што је овде речено јесте површан опис неких догађаја из мог живота у знак захвалности за велику милост Господњу према мени недостојној. Међутим, незамисливу и неизрециву милост Господњу која се показала у молитвеним проницањима, у тајнама духовног познања, у љубави и заступништву који су дати мени – ништој и убогој, грешној и незахвалној не могу да искажем. То је слично боји сванућа – нежној, дубокој и неухватљивој коју је потпуно немогуће описати речима.

Фебруар 1959. године

¹⁴ У Југославији је мати била под руководством старца Теофана, архиепископа Полтавског, духовника царске породице који је до одласка у Француску више година живео у Софији. Прим. аут.

Теофан, ахиепископ Полтавски и Перејаславски (Бистров Василиј Дмитријевич; 1872-1940?) завршио је Петроградски Богословски факултет (1896.), примио монаштво (1898.), унапређен је у чин архимандрита (1901.), ректор Петроградског Богословског факултета (1909), исте године је хиротонисан за епископа Јамбуршког; даље – епископ Таврички и Симферопољски (1910), епископ Астрахански (1912.), епископ Полтавски и Перејаславски (1913.) Крајем 1918. г. био је унапређен у чин архиепископа. 1919. је емигрирао и настанио се на Светој Гори где се и упокојио 1940.г. По неким подацима (в.: Епископ Серафим (Звездински). Житије, писма, проповеди. М., 1999.с. 197-198), 1920. је емигрирао у Југославију, од 1925. је живео у Бугарској, а 1931. је престао да се бави црквеним пловима, преселио се у Француску, где је водио аскетски и отшелнички живот. Умро је тамо 1938. г. (или 1940.). – Прим. ред.

Даљи животопис мати Марије биће кратак, јер је састављачу мало познато о догађајима који су претходили познанству с њом.

На челу манастира

У Југославији је са сестрама живела до 1950. године, обновила је и проширила седам манастира. У обитељ није примала само младе и здраве, већ и старе и болесне – уколико је видела искрену жељу за монаштвом. У току последњих година истовремено је била на челу три манастира. Свој манастирски устав је преузела од преподобног Кирила, игумана Белојезерског. У манастиру се устајало ноћу у три сата, по келијама се читала полуноћница и сестре су ишле у цркву, где се свакодневно одвијало богослужење с литургијом, која се завршавала у седам сати ујутру. Неке сестре, најчешће почетнице и немоћне доручковале су и свака је ишла на своје послушање. Држале су штале с кравама, коњима, овцама и кокошкама. Од млека су се правили путер и сир. У манастиру су постојале различите радионице, на пример, златовеза у којима су се везле богослужбене одежде и плаштанице; у другим радионицама се правила црквена утвар; такође су постојале радионице за иконописање, шивење и ткање. Мати је организовала производњу свећа – своје производе испоручивале су и другим црквама. У манастиру је био дом за сирочад и децу из сиромашних породица.

После јутарњег богослужења мати је препуштала намесници да одлучује о предстојећим пословима, а сама се затварала на два сата да обави келијно правило. Говорила је да без молитве не би могла да руководи сестрама. У подне је био ручак. Трпезарија је увек била скромна, али веома чиста. Све сестре су седале за сто, на чело – мати игуманија. Дежурна је читала житије дневног свеца. За време трпезе се није разговарало. Сестре су имале своје посуђе, коју је свака држала у свом сандуку. Чорбу и хлеб су узимале ко је колико хтео, а остала јела су се давала у порцијама. Затим су се два сата одмарале: ко је хтео могао је да спава, а већина сестара је у то време читала. А затим су поново ишле на посао до вечери. Тада су следиле вечерње и вечера. Молитве пред спавање свака сестра је читала посебно у келији. Мати је сматрала да је то боље него заједничко читање ових молитава у цркви. У девет сати је већ свака морала да буде у кревету. Наравно, нека послушања нису дозвољавала да се леже на време. На таквим пословима мати се трудила да мења сестре, смењивале су се по реду. Сама је проверавала келије и све надгледала и такође је учествовала у раду – како би уложила напор и ободрила сестре на које је пример матере деловао јаче од било каквих речи и поука. Игуманија је по правилу спавала четири сата, али често због разних разлога и мање, а понекад не би ни легала. Увече је примала сестре на откривање помисли, трудила се да проникне у најскривенију душевну дубину оних које су желеле њену поуку и духовну помоћ. Захваљујући читању Житија светих отаца и подражавању њиховом учењу мати је стекла велико искуство у духовном животу. Од светих отаца највише је волела Макарија Великог, Григорија Богослова, Исака Сирина и Симеона Новог Богослова. Узгред речено, Макарија Великог је поштовала као свог старца. Увек је себе сматрала грешнијом од свих сестара.

У Југославији је мати била под руководством старца архиепископа Теофана Полтавског. Док је била игуманија водила је суров подвижнички живот: спавала је на поду, двадесет година је јела само хлеб и то по мало, а било је време кад неколико година уопште није јела хлеб, - само сирово поврће. У току Великог поста, прву, четврту и последњу недељу је проводила без хране и пића. Исто тако и прву недељу Госпојинског поста, а затим је јела све што се дозвољавало по великосхимничком уставу придржавајући се поука преподобног Јована Лествичника, али се трудила да се ограничи малом количином, тако да је увек много постила. Нарочито се уздржавала од воде, што је по

њеним речима најтеже у телесном посту. Дуго времена је носила вериге док се није јако разболела, тада је морала да их скине.

Нарочито велику муку и искушења доживела је у време поледњег рата. Хранила је и сакривала у манастиру партизане без обзира на упозорење немачких и италијанских окупационих власти, које су обећале да неће дирати монахиње само у случају да не помажу партизанима, а у супротном случају су претили да ће уништити манастир. На крају је до окупатора дошло да мати прима партизане и била је унета у списак осуђених на смртну казну. Спасио ју ју један бугарски пуковник који је волео с њом да разговара и који је од ње узимао духовне књиге. На време ју је упозорио, рекао је да је видео спискове и мати Марија се склонила на безбедно место. Све ово време пребивала је у стању унутрашње усредсређене молитве, држала се смело и храбро. Њена ватрена молитва и самопожртвовање задржавали су људе од тога да испуне лоше намере у односу на манастир и сестре. Срце није издржало велику тугу и секирацију за време рата и од тада ју је болело. Дешавало се да у манастиру нема ничега за јело и сестре су падале у малодушност и роптање, али се игуманија чврсто уздала у милост Божију и молила. Једном је у таквом критичном тренутку неки човек довезао кола пуна жита. Много муке је мати морала да претрпи. Дешавало се да је почињала градњу или ремонт у манастиру немајући новца, уздајући се само у милост Божију. Једном је «посадила» мајсторе на кров да раде, а сама је с једном сестром отишла да скупља милостињу како би им платила.

Мати је веома волела сестре. Она је била онај истински пастир који душу своју полаже за овце своје. Једном се сестра Ксенија (у монаштву Марија) разболела од неке тешке болести, температура је долазила до четрдесет. «Јако сам се молила за њу,» причала је старица, «и сестра је оздравила, а ја сам се разболела. Испоставило се да је у питању била грозница. Можемо се досетити да се мати молила да сестрина болест пређе на њу. Ово је утицало на здравствено стање игуманије и оставило је трага за цео живот. Било је сестара у које је уложила много духовних снага, али су се оне показале као неверне. Сахранила је више од тридесет духовних чеда. Једном приликом било је организовано ходочасничко путовање у Свету Земљу. Међутим, једна од сестара се тешко разболела. Мати је остала с њом и сестра је убрзо умрла на њеним рукама. Игуманија је била задовољна што је била присутна у њеним последњим тренуцима подржавајући њен дух и припремајући је за одлазак у вечност.

Највећу бригу мати је поклањала духовном исправљању и напредовању сестара. Човек који нема представу о истинском духовном руководству не може чак ни да замисли како велики труд за старца или старицу представља да се бори са страстима искушеника или искушенице и с непријатељима рода људског који делују кроз ове страсти. Тада се сва стара човекова природа устремљује у борбу против духовног руководиоца који жели да исцели и обнови душу. Дешава се да неки искушеници по наговору непријатеља који жели да сви погину напуштају свог старца под разним наизглед оправданим разлозима. И сам се сећам како се понекад све у мени бунило, како ми је изгледало да више немам снаге, да треба да побегнем, али сам се уздржао и био безгранично захвалан Богу.

Мати Марија никад није правила разлику међу сестрама. Такође није одвајала Рускиње од Српкиња, све је волела подједнако. С њом су се више зближиле оне које су биле ближе Богу и које су могле да приме највиши степен духовног општења. Међутим, најуспешније се старица трудила да не размази, према њима је била много строжа него према осталима.

У манастиру преподобне Параскеве-Петке био сам сведок како се мати строго опходила с монахињом Евлалијом која је с њом живела већ четрдесет четири године. Због неискуства ми се чинило да је не воли. Међутим, мати је као одговор на моје сумње рекла да је у молитвама за мати Евлалију пролила вероватно више од ведра суза. Ова љубав се нарочито јако испољила кад се сестра разболела: имала је рак. Седамдесетседмогодишња старица, која је и сама била болесна неговала је тешко болесну сестру с огромном љубављу, нежношћу и самопожртвовањем. Тада сам помислио како је велика срећа

живети четрдесет четири године с таквом игуманијом и умрети на њеним рукама. Блажена је мати Евлалија која се удостојила тако велике милости Божије.

Сестре су веома волеле своју духовну мајку. Једном је у југословенски манастир којим је управљала игуманија Марија дошао представник локалног епархијалног архијереја и објавио да је одлучено да се половина сестара премести у други манастир. Све сестре су почеле да плачу и архијерејски изасланик је запањено приметио: «Старије монахиње схватам, али када сте ви почетнице-искушенице стигле да се тако вежете?» Реферисао је епископу да није могуће одвојити сестре од њихове духовне мајке.

Скит Параскеве-Петке

1950. године игуманији Марији је речено да мора да се одрекне од потчињавања Московској Патријаршији и совјетског држављанства претећи да ће је иселити у другу земљу. Више је волела да оде у прогонство него да се одрекне своје домовине и свог архипастира и оца Његове Светости Патријарха Московског и целе Русије. Тада је заједно са свим сестрама-Рускињама у сточном вагону пребачена у Албанију. Српске монахиње су неутешно плакале и пробијале се до матере, али су их на силу одвојили. Једна од њих је успела да уђе у вагон заједно с Рускињама. Кад је војник упитао: «Јеси ли ти Српкиња?» она је одговорила да је Рускиња, међутим ухваћена је у лажи. Сестра се привила уз своју духовну мајку, загрлила ју је тако да су на силу морали да је избаце из вагона. Старица је касније сећајући се ове епизоде говорила: «Како ми је тада било? Срце ми се цепало.»

У Албанији им је дозвољено да се настане у једном манастиру и на молбу Његове Светости Патријарха Алексија и совјетског амбасадора пружена им је сваку помоћ. Међутим, тешко је било православним монахињама да живе у неправославној земљи. Због тога је мати одбила могућност да остане у манастирима у Француској или САД, одлучила је да моли да оду у Бугарску. На молбу Његове Светости Патријарха Алексија Бугарска Православна Црква и бугарска влада су 1954. године примили руске монахиње и омогућено им је да изаберу манастир. Мати је обишла различите обитељи у Бугарској. Међу њима су били манастири у веома добром стању, уређени, али се њој свидео мали полуразрушени скит преподобне Параскеве-Петке, који се налазио недалеко од Софије (бања Бакја). Предивна природа и осамљеност овог места свидели су се и сестрама. Почео је рад на обнављању манастира и изградња нове цркве. У скиту преподобне Параскеве-Петке мати је увела скитски устав преподобног Нила Сорског. Бугарска Црква и њени поглавари, сада већ блаженопочивши Патријарх Кирил и данашњи Патријарх Максим¹⁵ трудили су се да у свему помогну руским монахињама и да испуне њихове скромне молбе. «Русима је,» говорила је мати Марија, «Бугарска најсроднија по духу после Русије.» Овде су се руске инокиње упознале с епископом Левкијским Партенијем. «Владика Партеније има веома чисту душу,» говорила је мати Марија. Он је постао њен духовни отац.

Љубав дуго трпи...

Са својом духовном старицом упознао сам се 1972. године, а 1973. сам се обрео код ње у манастиру. Колико ми је добра учинила, колико ми је снаге и времена посветила, не могу све да испричам. Трудила се да дубоко проникне у стање моје душе и необично стрпљиво ми је помагала да се избављам од страсти и световних навика. Сва моја стара природа подстицана непријатељем спасења наоружавала се против оваквог обнављања, али сам то схватао, увек сам се кајао и тако сам остао веран својој старици до краја њених дана.

¹⁵ Говорећи о Његовој Светости Патријарху Максиму мати је више пута подвлачила да је «он монах». – Прим. аут.

За велике грешке своје духовне деце мати је кажњавала на потпуно необичан начин: сама је неколико дана остајала без хране и пића. За оне који су је волели није могао постојати већи прекор.

Радећи у манастиру ванредно сам студирао. Кад је требало да идем на предавања старица ме је будила у пет ујутру, припремивши ми унапред доручак, давала ми је храну да понесем, а увече је чекала да се вратим, постављала је сто за вечеру и седела са мном да не бих заспао за вечером. Тек кад бих отишао да легнем, кад већ увећано прође поноћ она је, смртно уморна, одлазила у своју келију. На питање како се осећа рекла би, увек се осмехујући: «Жива сам.» За време ручка читала ми је Житија светих или нешто из дела светих отаца. Сестре су је звале да дође, нарочито њена духовна кћи, касније игуманија Михаила¹⁶ из Србије, али се мати трудила да што дуже остане са мном, јасно схватајући да ме је Промисао Божји послао код ње да ме изведе на пут спасења. И ради љубави према ближњем била је спремна да положи своју душу, да да сву своју снагу, али да не остави заблуделу овцу у бездану погибељи.

Мати је сама кувала и давала храну манастирским гостима и радницима и притом је говорила: «Кад бих сматрала да се све ове почести односе на мене, а не на игумански чин сад би ми, у овим условима, било неиздрживо.» Била је изузетно паметна, образована, талентована и начитана. Али није то привлачило људе, није је то учинило незаборавном у нашим срцима – све ово пратила је љубав у Христу, љубав, која дуго трпи, која је милосрдна... не завиди... не узноси се, не горди се, не чини зло, не тражи своје, не гневи се, не мисли зло, не радује се неправди, већ се радује истини; све покрива, свему верује, свему се нада, све трпи... никад не престаје (1 Кор. 13, 4-8).

Мати Марија је достигла највиши степен Исусове молитве – умно-срдану. Говорила је да се њено срце и у сну моли. Старица је била човек веома чистог живота: једном је признала да се не сећа да је имала нечисте телесне помисли. За њу није било важно ко ће шта о њој помислити и шта ће рећи, значај је придавала само стању савести пред Господом. Мати је била потпуно незлобива и веома милосрдна. Никога није осуђивала и није трпела осуђивање других. Веома строго је кажњавала своју духовну децу због овог греха. Дешавало се да јој неко прича нешто с осудом, да некога клевеће, мати је одмах пресецала такве речи: «Шта год да ми кажу неће рећи шта заиста заслужујем због својих грехова.»

Годину и по дана пред смрт јако се разболела: почела је страшно да је боли кичма, а затим су је заболеле ноге и руке. Устајала је и кретала се с невероватним напорима, али је притом говорила да човек долази у такву меру духовног узраста када стање тела не утиче на стање душе. Тело гладује, смрзава се, жедно је, страшно боли, а душа се радује и весели у Господу. Говорила је да никада у животу није знала за такав страشان бол који личи на бол када се ломе кости и који је од неког времена осећала, али је строго забрањивала да о томе причам другима и тек сада, када матере више нема с нама не могу да не кажем о њеном великом трпљењу и подвизима. Четрдесет година је имала артритис зглобова, болест је с годинама напредовала. Последњих десет-петнаест година патила је од буке у ушима, нарочито кад би се уморила, говорила је да јој се чини да поред ње пролазе стотине тенкова. Лекове никад није узимала, све је трпела и за све је благодарила Богу.

Игуманија Марија је поседовала дар прозорљивости и чудотворне молитве. Неки су се у то лично уверили, али се она трудила да сакрије те дарове. Као потврду навешћу неколико примера. Још у Југославији понекад су доводили бесомучне и старица је многе исцелила својом молитвом. Једном су за време литургије бесомучну жену држали иза матере, и ова несрећница је све време викала: «Ти ме мучиш!... Мучиш ме!...» Старица се за то време молила.

¹⁶ Игуманија Михаила која је много година живела под руководством мати Марије управља Благовештенским манастирем код Крагујевца (Југославија). – Прим. аут.

Једном се појавио човек који је имао парализовану руку. Рекао је раднику у дворишту да је сањао преподобну Параскеву и да га је она послала у манастир да се игуманија помоли за њега; рекао је такође да је први пут дошао у овај манастир, али је то управо онај који је видео у сну. Радник га је одвео до мати Марије. Ускоро су игуманија и још једна сестра с болесником отишле у храм. После неког времена одатле је изашао радостан, позвао је радника високо подижући руку, покрећући све прсте, показивао је да се исцелио. И мени су се дешавале сличне ствари.

Блажено упокојење

Наступио је Велики пост 1978. године. Мати је постила строго као и увек. У току Крстопоклоне недеље болови су се појачали и нису престајали до саме смрти. На Лазареву суботу је било јелеосвећење. Тих дана се неколико пута причестила. У петак у току Светле седмице још једном ме је послала у град у вези с пословима на градњи: спремали смо се да тог лета поправимо цркву. Кад сам се увече вратио затекао сам је у веома тешком стању. Лежећи на клупици која јој је служила уместо кревета у току свих година живота у Бугарској замолила је да јој испричам о путу, одговорио сам да ћу јој све испричати кад јој буде боље. У суботу је била литругија и први пут није могла да оде у цркву и причестила се у келији. Више готово ништа није могла да једе. Дошла нам је у посету моја старија сестра, коју је мати волела. Сестра приђе старици, а она испрекиданим гласом и с великим напором рече: «Ако Бог да биће ми боље, а ако је Богу угодно умрећу. Како Бог да, Он је милостив. Ви помажите Цветану (то је моје световно име), он вас веома воли и ви њега волите.»

У недељу увече мати је још мало говорила. Замолила је да се донесу богослужбене књиге, хтела је да се одслужи вечерња светитељу Николају (то је рекла грешком, следећег дана је био спомен на светог апостола и јеванђелисту Јована Богослова). Кажем: «Мати, нећете моћи да читате» (сам тада још нисам знао устав и читао сам само из Часослова). Она рече: «Некако ћу се потрудити.» Али, наравно није могла ни да устане. Ово казујем да бих показао њену љубав према богослужењу и према свему светом. Замолио сам је за опроштај за све што сам пред њом згрешио. Она је рекла: «Бог да опрости... Такав је пут.» «Мати, много сам тужан,» признао сам и замолио: «реците ми нешто на утеху.» Одговорила ми је: «И ја сам много тужна,» и додаде: «*Скорб и болезан обрјетох, и имја Господње призвах*».¹⁷ После тога је потпуно заћутала и само је тешко дисала. Ако бих јој пришао стално ме је слала да одем да спавам, али ја нисам хтео. После поноћи је постала немирна – откривала се, вероватно јој је било јако вруће од убрзаног рада срца, јер је срце губило снагу од страшних болова.

До јутра сам седео поред њеног кревета уз керозинску лампу и плакао. У једном тренутку дисање је почело да се прекида. Последњи уздах и одједном је отворила очи. Како се може речима изразити оно што сам угледао? У њеним очима био је бездан невероватне туге, оне која превазилази земаљске размере. И у следећем тренутку очи су се затвориле. Мати се упокојила.¹⁸ Осетио сам да је чак и у последњим тренуцима, приликом свог преласка у други свет бринула не толико због себе колико ју је душа болела и туговала због оних који остају, због оних који су лишени своје наставнице, ватрено вољене духовне мајке и покровитељке. И ова туга, схватио сам по њеном погледу који ми је био упућен била је и за мене, због моје даље судбине. Колико се потрудила, давала је све што је могла и сада ме је оставила још увек духовно неочврслог, док још нисам био примио монашки постриг...

Опело за старицу обавио је епископ Геласије. То је било његово прво опело у архијерејском чину. Пет година пре смрти мати је рекла да ће јој опело држати отац Геласије. Сви су се чудили сматрајући да то треба да уради епископ Партеније, њен

¹⁷ Пс. 114, 3.

¹⁸ То је било 8/21. маја – на дан сећања на апостола и јеванђелисту Јована Богослова. – Прим. ред.

духовник. Али пред смрт старице он се веома разболео и Његова Светост Патријарх је благословио да опело држи епископ Геласије знајући да га је мати веома волела.

Трећег дана смо сахранили своју игуманију. Те године зима је била готово без снега. Пролеће је такође било суво и траве готово да није било. Међутим, после смрти матере почеле су велике кише и трава је порасла толико да смо покосили много сена.

Првих четрдесет дана био сам као изгубљен и чак ни бол нисам осећао тако јако. Четрдесетог дана одслужили смо литургију и парастос. Служио је блаженопочивши епископ Партеније. После парастоса служио је литију на гробу. Време је било хладно. Дувао је јак ветар, растеривао тешке облаке. Кад се литија завршила одједном се од гроба подигао јак ковитлац и устремио на горе као да пробија облаке. Многи су обратили пажњу на ову необичну појаву. Помислио сам: «Праведна и многострадална душа моје старице се узнела на небо ка Богу, Којег је од младости заволела свим срцем и Којем је посветила сав свој живот!»

Пред четрдесет дана (те године се тај дан поклопио с оданијем празника Вазнесења) први пут сам спавао у њеној келији и целе ноћи сам осећао да је дух матере са мном, осећао сам њену љубав, једино што нисам могао да је видим телесним очима. Био сам у стању неког полусна и схватио да ме старица никада неће напустити, да ће увек бити са мном. Следеће вечери више нисам осећао њено присуство у келији. Како сам сам себи објаснио, њена душа се већ узнела на небо.

Касније је материн гроб за мене постао место утехе и радости. Ту сам добијао олакшање у жалости. Често сам долазио код старице да молим за њене молитве кад би ме задесиле различите потешкоће, ако ми је предстојао неки одговоран посао, и увек сам после тога добијао помоћ: нешто би постало јасније, на моја питања која нисам могао да разрешим стизали су одговори.

Од многих случајева благодатне помоћи по светим молитвама мајке испричаћу само један. Једном сам заједно с радницима у пролеће желео да окопам повртњак испод манастира, поред шуме. Почели смо да спаљујемо суву траву. Северо-западни ветар који је дувао потерао је ватру према дрвећу. Чинило се да је немогуће зауставити. Опасност је била страшна: огромна шума, а око ње село. Свим срцем сам се обратио мати Марији, замолио сам је да ми помогне у невољи, и у трен ока ветар је окренуо на другу страну. Ватра се угасила. Ватрено сам захваљивао Богу и Његовој угодници.

У мени живи увереност да народ (имам у виду Русе) који је у стању да рађа такву црквену децу јесте велик и необично богат народ. Овакав народ Бог ће чувати до краја света.

Нека Господ упокоји страдалницу – схиигуманију Марију у Свом Небеском Царству, а нама нека опрости грехове по њеним светим молитвама.

Писма епискпу Левкијском Партенију

Умилна свечност. У ковчегу је бака Стојка. Сурове црте лица омекшане су блаженством мира који је наступио. Спокој.

Благодарни син с висине архијерејског чина васкршњом светлошћу осењује гроб вољене мајке. Означена Промислом, храбра хришћанка је до краја свето испуњавала завете које је у младости дала Богу. Њена упорна природа се није колебала у вери. Благочестивошћу и патријархалном чистотом окружила је своју породицу; примером своје ревносне душе умела је да запали пламен љубави према Богу у младићу. Данас прима награду за свој труд имајући у вољеном сину ватреног молитвеника за своју душу. Доликује да јој се посвети овај надгробни стих:

Овда почива
Раба Божија Стојка,
Радост Православља,
Похвала благочестивости,
Лепота Бугарске.

Примите, свети вољени Владико Партеније неколико искрених речи посвећених Вашој незаборавној мајци.

У недељу кад сам се враћала у манастир снег је замео пут. Не видећи јаруге неколико пута сам пала, с тешкоћом сам дошла после три сата. Долазим и налазим Ваше писмо које сам дуго очекивала. Загрејана његовом љубављу била сам награђена за све тешкоће на путу. Благодарим за све.

Призивам Ваше свете молитве.

У Христу предана Ваша самолитвеница схиигуманија Марија.

10/23. јануар 1959. године

Ваше Преосвештенство,
свети вољени Владико Партеније!

По Вашем благослову прочитала сам књигу Достојевског. Он ми је тежак. То је психолог пакла. У људској души у земаљском животу постоје три лика. Понекад влада један, понекад други, понекад сва три: земље, пакла и неба. Љубав према ближњем покрива први, не гледа на други и с надом тражи трећи – лик небески. Преподобни Исак Сиријин чистоту пореди с милосрђем. Ако се душевно милосрђе састоји у томе да се не види нагота ближњег ради чега да је откривамо? И тако се душа топи и губи снагу због жалости према човеку. О његовим (Достојевскијевим) прорицањима. Не сматрам га пророком, али он има дубоку интуицију, и то је довољно да се предвиди будућност (знајући историју руског народа). Земља у којој су били господин Велики Новгород, Иван Грозни, пугачовштина, кметство, глупост, Петар Велики, Катарина Велика, режим Николаја I, обер-прокурори, раскол и хлистовштина, а уједно и велики Покров Мајке Божије кроз чудотворне и јављене иконе, овако велики збор светаца, толико подвижника благочестивости, толико манастира и цркава, црквени живот – јесте најзгоднија арена за одвијање апокалиптичких догађаја. Ово су многи предвидели. А каква је то његова машта – «народ богоносац»? У праву је владика...¹⁹ То је руски сионизам. Треба молити Господа да дарује велико покајање православним људима. Само је у томе спасење Русије и света.

Враћам са захвалношћу Ваше проповеди. Оне су једноставне. Толико су једноставне да не могу да се свиђају «премудрима и разумнима», а драгоцене су за «малу

¹⁹ У рукопису је нечитко.

децу» и за оне који воле лепоту, а не само украсе. Ваше пастирске поуке су увек дирљиве и прожете љубављу. Какав несрећни случај.

Приближава се време благопријатно – време поста.

Молим Вас за молитвену помоћ да савладам препреке природне и натприродне. Молим Вашу великодушну душу да се потруди са мном на мојој немоћној души и умолите Господа да ми се смилује. Оппростите и благословите.

Ваша у Христу самолитвеница и одана схиигуманија Марија.

5/18 март 1959.г.
Скит преп.Параскеве-Петке

Ваше Преосвештенство,
свети вољени Владико Партеније!

По Вашим светим молитвама прва недеља Великог поста је прошла спасоносно за душу.

Осећајући своју велику кривицу пред Богом, припремила сам се да дочекам различите препреке, али ме је од првог дана окружила милост и помоћ Господња.

Наравно, несхватљива дејства несхватљивих сила која носим као свој крст који ми Господ дао подвргла су ме великим тешкоћама и сузним мољењима, али шта је то у поређењу с милошћу Христовом?

Пост је био сасвим лак. Као да сам заборавила да постоји храна и пиће и са жаљењем сам отворила врата у петак.

Слава Богу за све!

Треба да дођем у Софију због неких административних послова. Не волим и избегавам да у току поста напуштам обитељ, али зато ћу имати радост да Вас видим. Надам се да ћете поделити са мном своја осећања у току прве недеље.

Ако Богу буде угодно, намеравам да у понедељак или уторак треће седмице дођем код Вас.

Молим за Ваше свете молитве и благослов.

Ваша у Христу одана самолитвеница схиигуманија Марија.

9/22. март 1959.
Скит преп. Параскеве-Петке

Христос Воскресе!

Поново душа пред собом види отворена врата Царства Небеског, види у радосној недоумици предивну стварност – да је Исус све за срце: насићење, просвећење, очишћење, окриљење, укрепљење, утеха.

Расте смелост срца, али душа, научена искуством, задржава смелост и као у безбедно склониште сакривши се у своје сиромаштво оданде, омивши се обилним топлим бујицама суза вапије: *«Ни лобзанија Ти дам, Јако Иуда, но јако разбојник...»*

Радујте се, свети вољени Владико, радујте се, радујте се и веселите се налазећи у свом срцу таквог Бога, таквог Владику, таквог вољеног Господа. Христос Воскресе!

С радошћу чекам дан кад ћу моћи да Вас видим и поздравим.

Ако Бог да, 11-12. маја бих желела да дођем код Вас. Предајем себе Вашим светим молитвама.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

Васкрс. 1959.г.

Христос Воскресе!

Душа обасјана светлим Васкрсењем осећа Реч и може да принесе миро.

А шта је миро?

Кад, погрузивши се у дубину срца у сагласном јединству знања, жеље и разума с осећањем стиче «Да буде воља Твоја», које исцрпљује сву пунину срца душа види себе у обнављању живота чији миомирис јој открива пут ка бескрајној жељи савршеног. Рекла сам Вам да имате васкршњи изглед, тиме сам вам много рекла и поваравам Вам се, иако су речи недовољне да пренесу дубину васкршњих тајни.

Предајем себе Вашим светим молитвама и молим, свети вољени у Господу Владико, за Ваш благослов.

Ваша у Христу схиигуманија Марија.

Васкрс 1959.г.

Недеља светих жена-мироносица.

Ваше Преосвештенство,
Свети вољени Владико Партеније!

Сазнала сам да ће гост којег чекамо долетети из Москве 4. августа ујутру тако да ћете ако будете желели моћи да боравите код нас. Добро би било да рано ујутру пођете из Софије с ђаконом. Мати Евлалија с коњима може да чека у Банкји, а четвртог рано можете да служите свету литургију и можемо до дванаест или чак и раније да вас одвеземо у Банкју. Ако је то угодно Богу, постоји нада да нас нећете лишити ове радости.

Захваљујем Богу што ми је било дато да се помолим заједно с Вама за Вашу многопоштовану мајку.

Слава Богу, било је веома утешно.

Попови су лепо допутовали са мном не осетивши било какав умор, поздрављају Вас и моле за благослов.

Заборавила сам да Вам кажем на исповести да служба код нас у цркви сад није у одређено време. Зависи од тога кад сестре лежу. Мислим да им је, пошто тако много раде потребно дати пет сати сна, а дању нема одмора. Зато је јутрење понекад у четири сата, а некад у пет. Ја то не волим, али тако испада.

Молим за Ваше свете молитве и благослов. Жао ми је што је било мало времена, јер ми душа чезне за беседом са вама.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

11/24. јул 1959.г.

...«И се Господ мимоидет и дух... пред Господем, (но) не в дусје Господ: и по дусје трус, и не в трусе Господ: и по трусје огањ, и не во огни Господ: и по огни глас хлада тонка, и тамо Господ» (служба Преображења, велика вечерња 3 Цар. 19, 11-12).²⁰

Ако душа на путу ка Господу искуствено спозна ове моменте који претходе њеном преображају испуниће се силом савршеног уздања. Видећи чврстину «зида» неће се уплашити његове чврстине, знајући да ће не својом немоћи, већ Господњом добротом прећи «зид» и достићи глас хлада тонка, који је бестрасна Љубав, Очије Сијање – Христос. Међутим, сазнавши за сву чврстину и тешку пролазност «зид» прима у своју душу извесну суровост и строгост; спознавши благост «Очијег Сијања» обасјава такође Његовом добротом – «Привлекал јеси љубовију мја, Спасе, премјенил јеси Божественим Твојим желанијем, но попали огнем невешчественим грјехи моја и насититисја Твојеја

²⁰ Писмо је наисано на празник Преображења Господњег.

пишчи сподоби: да обоје, играја, величају, Блаже, величија Твоја» (служба Преображења, канон јутрења, песма 9).

Поздрављам Вас, свети вољени Владико Партеније! Предајем се Вашим светим молитвама и молим за Ваш благослов. Надам се да ћу Вас ускоро видети.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

6/19. август 1959.г.

Свети вољени владико Партеније!

Желим Вашој души да се радује и опет радује у Господу нашем Исусу Христу. Кад вам пишем никад не састављам писма, већ увек имам жељу да Вам поверим доживљно, зато не могу да Вам честитам празник²¹ док се сама не наситим.

Благо човеку створеном по образу и подобију Божијем.

Колико је блаженији монах, који је презрео све видљиво и невидљиво и тело и душу своју,²² и који у дубини смирења жели само Бога и по смирењу као да забрањује себи и да жели, већ се свецело предаје уздању у милост Божију! Тада душа по дару благодати прима у себе Логоса Који се родио и сама се рађа. Тајна. Али ако је наше општење са Христом овакво, као општење Логоса с Оцем, а Бог Логос се увек рађа у недрима Очијим, то је и слика подобија Божијег у души. О Достојна поштовања Света Тројице, слава Теби!

Молим за Ваше свете молитве и благослов.

Ваша у Христу одана самолитвеница схиигуманија Марија.

29/11. јануар 1960.г.

... Желим Вам да се «девствени» претвори у «блаженог»²³. Ако и када то буде угодно Господу.

Код мене је између жеље, одлуке и дејства прошло осамнаест година.

Корисно је саживети се с том намером и постепено се припремати за умирање и друго животворење. Ако кажете да је и без тога неопходно, јер је то наш дуг, али Тајна (св. Дионисије Ареопагит постриг назива Тајном) има свој степен, окружење и благодат. И зар за нас није корисно да користимо милосрђе свемилостивог Домостроја које нам се дарује? Ако Вам је ово име по срцу светац ће Вам двоструко бити покровитељ: као прво, по дужности, јер га Ви уводите у Бугарску упознајући верне с његовом књигом, као и по добровољном Вашем изабрању. Радујте се, свети Владико, могућностима које Вам се откривају.

Молим Ваше свете молитве за мене, најнемоћнију.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

Ако Бог да желела бих да дођем код Вас у понедељак или уторак поклада у три-четири сата.

6/19. фебруар 1960. г.

Живот није обична ствар која се може провести разумно, морално и лепо - то је све (идеал философије и науке). Живот је попут човека који се након бродолома нашао у мору

²¹ Писмо је написано у постпразнство Божића.

²² Одричуће се стичемо опет све у Богу, али већ без пристрасности према тварном, већ као благодарење Промислитељу. – Прим. аут.

²³ Писмо је написано а имендан епископа Партенија. У овом писму схиигуманија Марија убеђује епископа Партенија да прими постриг у велику схиму, заменивши име Партеније (грчк. «девствени») у име Макарије (грчк. «блажени») у част свеца чију је књигу на бугарском језику први пут издао владика Партеније.

наг. Његов циљ је само да се ухвати за предмет који може да га одведе на обалу. У стварности постоји само светлост Христова и ђавоља тама, а средине нема. Све остало су саблазни и заблуде. Само се светлошћу Христовом може разликовати сатанска тама. «Свјете тихиј свјатија слави,» спаси нас.

С благодарношћу Вам враћам књигу светитеља Василија Великог. Волим његова писма зато што се у њима у свакодневним условима открива његова света душа, која блиста смирењем и љубављу. На крају 259. писма – беседе светог праведног Симеона Светој Дјеви Марији. Кад бисте Ви, свети и вољени Владико, пожелели у беседи или проповеди да разрадите ову тему – о саблазни крста, како би то било у прави час. Оппростите.

Молим за Ваше свете молитве.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

22/6. март 1960.г.²⁴

Христос Воскресе!

Поздрављам Вас, свети вољени Владико, пасхалном радошћу.

Страсну седмицу нисам провела у размишљањима већ сам се трудила да делатно постанем заједничарка страдања и тиме обновим познање.

Васкрс је донео ћутање и спокој. Ако се открије тајна ћутања речима, она садржи благодарарење, крепост вечну, свештени страх, радост и поново благодарарење. Слава Богу!

Топлотом Христове љубави долазим до спознаје да је Ваша душа блиска. Молим за Ваше свете молитве и благослов. Претпостављам да ћу код Вас бити у Томину (недељу).

Ваша у Христу схиигуманија Марија.

Васкрс 1960.г.

«...нас су и вавилонски младићи научили да испуњавамо своје обавезе, иако нико не би марио за благочестивост. Они су и усред пламена песмом славили Бога, не размишљајући о мноштву оних, који одбацују истину, већ задовољавајући се један другим кад их је било тројица» (св. Василије Велики. Дела. Т. 1, стр. 41).

Ово је Ваше и то је прелепо.

Неколико речи о владици Н... Његова душа у дубини тражи мир и добро. Распламсајте ту искру, не обраћајући пажњу на још увек непревладану греховну нечистоту, показујте љубав према њему и стећи ћете његову душу.

Кад сам посетила Бобчеве предложила сам им да Константинов имендан прославе у нашој обитељи. То их је обрадовало. Али да би празник био потпун неопходно је и Ваше присуство. Молим Вас, ако је могуће, немојте тада да служите у Софији како би провели овај дан код нас. У четвртак увече одслужите бденије, а у петак, ако не желите да поведете са собом ђакон литургију може да служи отац Јован, за нас ће бити довољно Ваше молитвено присуство. Мислим да је лепо поштовати ове благочестиве супружнике који једно другом дају већу част.²⁵ Они су права домаћа црква. Веома ми је жао што сам тако мало времена била код Вас. Требало би о још много ствари да разговарам и да се посаветујем с Вама, јер «савет је свештено дело, сједињење воље, плод љубави, доказ смиреностудрености» (св. Василије Велики. Дела. Т. 1, стр. 269.)

Надам се да ћу имати радост да Вас видим у нашој обитељи. Предајем себе Вашим светим молитвама и благослову.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

²⁴ Писмо је написано у четвртак прве седмице Великог поста.

²⁵ В.: Фил. 2, 3.

22/5. април 1960.г.

Свети вољени владико Партеније!

Шаљем Вам допис пале искушенице Десанке. Молим Вас да се помолите за њу, јер непријатељ жели да је прогута. Задржите ово писмо до мог доласка. Ако одете на море пре него што допутујем код Вас (кроз три недеље), молим Вас да ми то саопштите како бих могла духовно да Вам пратим.

Слава Богу, по Вашим светим молитвама монахињи Марији је боље.

Молим за Ваше свет молитве и благослов.

Ваша у Христу одана самолитвеница схиигуманија Марија.

5/18. јуна 1960.г.

...Како је живот суров!

Како су свирепи таласи противника!

Како је добар Господ! Како је неизрециво благ Господ! *О – вкусите и видите, јако благ Господ!*

Потоци, потоци суза.

Како благодарити Господу? Небески Отац је излио милост на душу. Тројице Света, слава Теби!

Честитам Вам, свети вољени Владико Партеније, Божићне, свете дане. Моје срце је с Вама. Сећање на Вас за мене је радост и утеха.

Молим да се молите за мене.

Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

Рождество Христово
7. јануар/25. децембар 1961. г.

...Ваш имендан²⁶ се ове године поклопио с првим даном Великог поста. Међутим, пошто Ваша душа целива ову велику жељу празник се неће умањити. Желим Вам да се радујете због непролазне славе нашег православног исповедања и блистањем ове славе гасите данашњу тешку тугу.

Предворје поста.

Молим за Ваше свете молитве. Молим да се молите да моја сагрешења буду опроштена и покривена милошћу Господњом.

Надам се да ћу у току Поста доћи код Вас и насладити се предивном изменом којом ће се (плодови умилног поста) благодатно украсити Ваша ретка душа.

Предајем себе Вашим светим молитвама.

Ваша у Христу предана самолитвеница схиигуманија Марија.

2/15. фебруар 1961.г.

...Да ме прве седмице Великог поста не би узнемиравале сувишне мисли сматрала сам да је потребно да Вам напишем ово: ...уз текст Библије, књига Постања, глава 32, 24-28.

«...и Неко се борио с њим,» - није се Јаков борио, већ се «Неко» борио с њим (т.ј. Јаков је био искушаван) и... виде «да не може да га победи», односно да је Јаков одолео искушењу: «...нећу Те пустити док ме не благословиш» - и као благослов добио је име Израил, што значи буквално «онај који се борио с Богом» (наравно ово није непознато

²⁶ У овом писму схиигуманија Марија честита имендан епископу Партенију.

светим оцима) и духовно се тумачи «ум, који види Бога»), зато што се нико неће одупрети искушењу ако не угледа умом Божанску светлост.

«У Светом Писму се могу разликовати тело и дух, као да је оно неки духовни човек. И ко би рекао да је слово Писма тело, а његов смисао – дух или душа не би погрешно против истине. Очигледно је да је премудар онај ко се, оставивши тело као нешто трулежно, сав прилепљује за дух који је нетрулежан» (св. Максим Исповедник. Умозрителне и делатне главе... Добротољубље. Т. 3, гл. 28, стр. 235).

Опростите. Молим Вас свети вољени Владико да се више молите за мене, најнемоћнију ове седмице да ми се смилује Господ.

Ваша у Христу предана самолитвеница схиигуманија Марија.

13/26. фебруар 1961.

...Делим с љубављу према Вашој души оно што сам доживела, јер шта друго могу ја, бедна и убога да Вам дам?

До поста је трезвење претходило молитви, а сада је обрнуто – одмах после сна следи покајничка молитва на коленима, она која омива.²⁷

Како је описати? Душа, смештајући у себе пакао са многим сузама и тугом срца, чак до крви дуго преклиње Спаситеља Господа Исуса Христа да јој се смилује, с умилењем такође призива помоћ Свете Пречисте, и Анђела и свих светих и вољених покровитеља, а затим опет преклиње Спаситеља, и на крају обраћа се достојној поштовања Светој Тројници и ликујући сузе преклиње да је помилује палу. Налази умирено насићење, благодари неизрециво.

Затим трезвење.

Постоје два трезвења. Једно је када ум овладава искуством молитве, запечаћује богатство и даје прилог за скривену ризницу, а у друго време – трезвење с Исусовом молитвом, што шири знање и чини јаснијим сам ум.

Причестила сам се у петак, причестила сам се у недељу.

Слава Богу за све!

Свети вољени владико Партеније, хвала Вам за све и веома желим да Вас видим. Надам се Вашим светим мооитвама. Ваша самолитвеница Марија.

14/17. март 1961. г.

Христос Воскресе!

Свети вољени Владико Партеније! Поздрављам Вас.

Христос Воскресе! Пасха, Господња Пасха! Свеопшта радост: Христос је с нама. Душа стиче Посетиоца душа наших у себи. Налази да је независна од телесног састава и свецело у зависности од Извора Живота – Христа. Окуша од овог Извора и ослобађа се земаљских паклених окова, сели се у Небески Дворац.

Овакво је делање душе на Васкрс. Окушање Христа и тајанствено пресељење. Развеселимо се и радујмо се данас. Немој се олењити, душо моја, прими на дар благодат која се даје и хвали Господа у векове.

Надам се да ћу кроз неколико дана имати радост да Вас видим.

Молим за Ваше свете молитве.

Ваша у Христу одана самолитвеница схиигуманија Марија.

Светли уторак,
3 сата ујутру, 1961.

²⁷ Писмо је написано у току прве недеље Великог поста.

...Изговорена реч има два облика: духовни – значење, смисао и материјалну – бесконачне вибрације у атмосфери.

Реч Божија у човеку пролази до «дељења састава и мозга»²⁸. Ове промене у телу праћене су неким чулним осећајима. За време молитве или трезвења не треба обраћати пажњу ни на какве чулне осећаје. Тамо где је пажња, ум утврђује своју силу и сједињује се с том облашћу.

Уколико је пажња обраћена на материјалну страну речи она и нехотице може бити уведена у психофизичку област. Непријатељски духови такође имају могућност да продиру у ту област и може доћи до велике штете – до нежељеног мешања с њима, од чега нека нас сачува Господ.

Овде је корен свих заблуда и прелести.

Пажњу треба сјединити само с вером и чистим смислом. Такође треба запамтити да душа не види Бога, а Бог по свемоћи и благодати види душу, и кад с вером показујемо Господу жељу душе, а она се речју може дефинисати као савршена жеља за чистотом и истином, тада се не налазимо у мисаоној или машталачкој средини, већ у реално постојећој и по благодати Божијој испуњавају се наше молитвене жеље. Ово је благодат молитве и нада на спасење.

Свети вољени Владико Партеније!

Честитам Вам долазак Утешитељеве благодати и испуњење наших нада.

Молим за Ваше свете молитве и благослов. Веома желим да Вас видим.

Опростите. Ваша у Христу самолитвеница схиигуманија Марија.

13/26. мај 1961.

²⁸ Јевр. 4, 12. – Прим. ред.